

Annelerin Cinsiyet Rollerine İlişkin Özellikleri ile Çocukların Oyuncak Tercihleri ve Oynadıkları Oyun Türleri Arasındaki İlişki Üzerine Bir Çalışma*

A Study on Relationship between Mothers' Characteristics Regarding Gender Roles and Their Children's Toy Preferences and Play Types

Pınar Aksoy**
Gülen Baran

To cite this article/Atf için:

Aksoy, P., & Baran, G. (2017). Annelerin cinsiyet rollerine ilişkin özellikleri ile çocukların oyuncak tercihleri ve oynadıkları oyun türleri arasındaki ilişki üzerine bir çalışma. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi- Journal of Qualitative Research in Education*, 5(1), 102-136. [Online] www.enadonline.com DOI: 10.14689/issn.2148-2624.1.5c1s5m

Öz. Bu çalışma, annelerin cinsiyet rollerine ilişkin özellikleri ile çocukların oyuncak tercihleri ve oynadıkları oyun türleri arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla yürütülmüştür. Bu amaç doğrultusunda, feminen, maskülen ve androjen özellikler gösteren annelerin kız ve erkek çocuklarının oyuncak tercihlerinin ve oynadıkları oyun türlerinin neler olduğu değerlendirilmiştir. Açıklayıcı sıralı desendeki bu çalışma kapsamında; annelerin cinsiyet rollerine ilişkin özelliklerinin belirlenmesinde, nicel araştırma yöntemlerinden betimsel tarama modeli ve çocukların oyuncak tercihlerinin incelenmesinde, nitel araştırma yöntemlerinden fenomenoloji deseni kullanılmıştır. Çalışma grubuna, feminen, maskülen ve androjen annelerin çocukları arasında eşit sayıda seçilen 15'i kız ve 15'i erkek olmak üzere toplam 30 çocuk dâhil edilmiştir. Çalışmada annelerin cinsiyet rollerine ilişkin özelliklerinin belirlenmesinde, Dökmen'in (1999) "Bem Cinsiyet Rolü Envanteri" kullanılmıştır. Çocukların oyuncak tercihlerine ilişkin verilerin toplanması sürecinde, çocuklardan evde ve sınıfta en çok oynadıkları oyuncakların resmini yapmaları istenmiş ve bu kapsamda yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılarak, çocuklarla bireysel görüşmeler yapılmıştır. Bu doğrultuda toplanan verilerin analiz edilmesinde, betimsel analize başvurulmuştur. Çalışma bulguları; feminen ve maskülen annelerin çocuklarının oyuncak tercihlerinin androjen annelerin çocuklarından farklı bir şekilde belirli bir gruptaki oyuncaklar üzerinde yoğunlaştığını göstermiştir. Bu noktada feminen annenin kız çocuklarının daha çok evcilik oyuncaklarıyla ve maskülen annenin erkek çocuklarının daha çok taşıtlarla oynadığı belirlenmiştir. Bunun yanı sıra, feminen annelerin çocukları daha çok rol oyunları, maskülen annelerin çocukları daha çok hareketli oyunlarla ve ardından yarışma türündeki oyunlarla oynarken; androjen annelerin çocuklarının belirgin bir oyun türü üzerinde yoğunlaşmaksızın rol oyunları, hareketli oyunlar ve yapı-ınşa oyunları şeklinde farklı oyunlar oynadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Bu noktalardan hareketle, çocukların çeşitlendirilmiş oyun materyalleri ve nitelikli oyun ortamları ile buluşturulması noktasında ebeveynlerin ve öğretmenlerin son derece özenli davranmaları ve bu süreçte kalıpyargısal bir yaklaşımdan ziyade, eşitlikçi bir yaklaşımı benimsemesi önerilmektedir.

Anahtar Sözcükler: Okul öncesi dönem, toplumsal cinsiyet, cinsiyet rolü, çocuk, oyuncak tercihi.

Abstract. This study has been carried out in order to examine the relationship between mothers' characteristics regarding gender roles and their children's toy preferences and play types. In accordance with this aim, it has been evaluated what kinds of toy preferences and play types of girl and boy children's whose mothers having feminine, masculine and androgynous characteristics. In the context of this explanatory sequential design study; the descriptive survey method, which is one of the quantitative research methods, has been used in the determining the characteristics of mothers regarding gender roles and the phenomenology design which is one of the qualitative research methods, has been used in examining the toy preference of children in the study. A total of thirty children, fifteen girls and fifteen boys, who have been selected from an equal number of the children of feminine, masculine and androgynous mothers have been incorporated in the study group. "Bem Sex Role Inventory" by Dökmen (1999) has been used in the determination of mothers' characteristics regarding gender role in the study. In the process of collecting data about toy preferences of children, the children are asked to draw picture of the toy which the children play most with at home and in the classroom. In this direction, individual interviews have been made with the children by using structured interview method. The descriptive analysis has been applied in analysis of collected data. The findings of the study have shown that toy preferences of children of feminine and masculine mothers concentrated on a group of specific toys differently from androgen mothers' children. It is determined that the girls of feminine mothers mostly play with house toys and the boys of masculine mothers mostly play with active/movable plays. Apart from that, the conclusion is while the children of feminine mothers mostly play with role plays, the children of masculine mothers mostly play with active/movable plays and then competitive plays, the children of androgynous mothers play different plays, such as role plays, active/movable plays and construction-building plays without focusing on a specific play types. Based on these points, it is recommended that parents and teachers should be highly attentive to the children bring together diverse play materials and quality play environment and within this process adapt to equitable approach rather than stereotypical approach.

Keywords: Preschool period, gender, gender role, child, toy preference.

Makale Hakkında

Gönderim Tarihi: 19.11.2016

Düzeltilme: 13.02.2017

Kabul Tarihi: 19.03.2017

* Bu çalışma, 7-8 Mayıs 2015 tarihinde Erzurum'da düzenlenen Uluslararası Oyun ve Oyuncak Kongresi'nde sözel bildiri olarak sunulan çalışmanın genişletilmiş halidir.

** Sorumlu Yazar: Yrd. Doç. Dr. Pınar AKSOY, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Fakültesi Temel Eğitim Bölümü Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı, Tokat/Türkiye, e-posta: aksoypnr@gmail.com

Giriş

Dünyada refahın ve barışın sağlanması, sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleştirilebilmesi ve kadının toplumsal statüsünün artırılabilmesi için sosyal yaşamın her alanında kadın ile erkek arasında eşitliğin olması gerekmektedir (Vefikuluçay Yılmaz vd., 2009). Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması, modern ve demokratik bir toplum olmanın gereğidir. Kadınlara ve erkeklere sunulan olanakların eşit olmadığı bir toplumda, demokrasinin varlığından söz edilememektedir (Aslan, 2007). Çünkü kadın ve erkek arasındaki eşitsizlik sorunu, insan haklarına ilişkin bir sorundur. Bu bakımdan insan haklarının ve demokrasinin işleyişi için, kadın ya da erkek, herkesin eşit haklara sahip olması şarttır (Yeşilorman, 2001). Şüphesiz kadın-erkek eşitsizliği birçok unsurun etkisi altında şekillenmektedir. Kadın-erkek eşitsizliği üzerinde; sosyal, kültürel, eğitimsel ve ekonomik düzendeki iletişim ağı içerisinde birbirinden kesin bir şekilde ayrılan toplumsal cinsiyet rollerinin etkisi oldukça büyüktür. Toplumsal cinsiyet rolleri, Dökmen'e (2004) göre, kültürel açıdan kadın ve erkek için uygun görülen kişilik özellikleri ve davranışları ifade etmektedir. Bir bakıma, geleneksel olarak kadınlarla ve erkeklerle ilişkili olduğu kabul edilen rollerdir. Buna göre, toplumsal cinsiyet rolleri toplum tarafından tanımlanan ve birey tarafından yerine getirilmesi beklenen görevleri ortaya koymaktadır (İsen ve Batmaz, 2002). Aslına bakılırsa, kadın ve erkek arasında biyolojik, fizyolojik ve psikolojik açıdan farklılıkların olması normal bir durum olmakla birlikte, kültürel ve sosyolojik açıdan farklılıkların olması kültür içerisinde var olan kalıpyargıların ve rollerin öğrenilmiş olduğunun bir göstergesi olmaktadır (Ersoy, 2009). Bu noktada ulusal ve uluslararası düzeyde yapılan çalışma sonuçları (Akgül Gök, 2013; Amato ve Booth, 1995; Batga, 2014; Cooper, Chassin ve Zeiss, 1985; Çavdar, 2013; Çınar, 2008; Kaufman, 2000; Kodan, 2013; Lye ve Biblarz, 1993), toplumsal cinsiyet rollerinin kişisel özelliklerden sosyal ilişkilere, iş hayatından özel yaşama, aile işlevlerinden yaşam kalitesine kadar birçok boyutta birey üzerinde etkili olduğunu göstermiştir. Toplumsal cinsiyet rolleri karşısında, gelenekçi ve eşitlikçi şeklinde farklı yaklaşımların sergilenmesi söz konusudur. Bu noktada, bireylerin sadece kendi cinsiyetinden olan kişilerle özdeşim kurmasının beklenmesi, gelenekçi yaklaşım olarak değerlendirilmektedir. Gelenekçi yaklaşıma göre; biyolojik cinsiyetine uygun bir cinsel kimliğe sahip olmayan ve karşı cinsiyet rolüne uygun davranışlar gösteren bireyler psikolojik açıdan dengeli görülmemektedir. Bu durumun aksine eşitlikçi yaklaşım, cinsiyetler arasındaki fiziksel yapı farkının dışında, kadın ve erkeğin cinsiyet rolleri açısından fark olmaması gerektiğini savunmaktadır. Bu nedenle eşitlikçi yaklaşıma göre, cinsiyet farkı gözetmeksizin kendine uygun, doyurucu ve kendini gerçekleştirici cinsiyet rolünü benimseyen bireyler psikolojik açıdan sağlıklı ve uyumlu bireyler olarak kabul edilmektedir (Baran, 1995). Özde kadına-erkeğe ait özellikleri ve genelde toplum yapısını ortaya koyan toplumsal cinsiyet rolleri, kuşaktan kuşağa kültürden kültüre değişebilmektedir.

Gelişmekte olan ülkelerde gelenekçi toplumsal yapının kadına ve erkeğe yüklediği rollerde önemli farklılıklar olmakta ve kadınlar erkeklerin gerisinde bırakılmaktadır (Vefikuluçay, Zeyneloğlu, Eroğlu ve Taşkın, 2007). Bu açıdan bakıldığında, geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri doğrultusunda kadınların ev içi üretim faaliyetlerini ve annelik rollerini gerçekleştirmeleri, erkeklerin ise kamusal alanda başarılı olmaları ve ailenin geçimini sağlamaları beklenmektedir. Ancak, toplumsal değişimin hız kazandığı günümüz toplumlarında, geleneksel geniş aile yapılarının çekirdek aile yapılarına dönüşmesi ve kadınların çalışma yaşamına katılımı söz konusudur. Bu nedenlerle, geleneksel kadınlık ve erkeklik rollerinin belirli ölçüde değişim göstermesi gündeme gelmektedir. Örneğin, kadının çalışma hayatına katılımıyla evin geçimi sadece erkeğin görevi olmaktan çıkmakta ve erkeğin ev içi alanda sorumlulukları paylaşması gerekli görülmektedir (Zeybekoğlu Dündar, 2012). Bu duruma benzer bir şekilde Gültekin (2006), çalışmayan kadınların ailelerinde genellikle kadınlar tarafından yürütülen temizlik-bakım ile ilgili ev işlerinin, çalışan kadınların ailelerinde kadın ve erkek tarafından birlikte yapılma oranının daha yüksek olduğunu ileri sürmektedir. Bu açıdan bakıldığında, söz konusu

eşitlikçi yaklaşım içerisinde yetişen veya yaşam süren bireylerin başkalarının haklarına saygı duyan, gerektiğinde başkalarına yardım eden ve sorumluluklarını yerine getiren kişiler olmaları yolunda ilerlemeleri çok daha mümkün görünmektedir. Ancak, gelenekselleşmiş ataerkil ilişki biçimlerinin bugünden yarına değiştirilerek yerine eşitlikçi bir yaklaşımın yerleştirilmesi gerçekçi olmayacaktır (Yılmaz vd., 2009). Bu nedenle, toplumda var olan geleneksel kadın-erkek rollerine karşı eşitlikçi bir yaklaşımı sağlayacak eğitim anlayışının çocukluktan itibaren her yaştaki bireye benimsetilmesi yönünde çabalara ihtiyaç duyulmaktadır (Günay ve Bener, 2011). Kadına ve erkeğe ilişkin cinsiyet rolleri, çocukluk döneminde oluşmaya başlamaktadır. Dünyaya gelişiyle birlikte çocuk, biyolojik cinsiyeti ekseninde oluşup anlam kazanan bir davranışlar örgüsü içerisine dâhil olmaktadır. Anne-babaların doğacak çocukları için giysi ve eşya hazırlarken eşyaların rengi ve biçimi konusundaki tercihleri, çocuklardan yaşam boyunca sahip olması istenecek davranışlar, tutumlar ve roller örgüsünü inşa etmenin ilk adımıdır. Doğum sonrasında, çocuk için belirlenen toplumsal yaşam gittikçe belirginleşmekte ve elbiseler, saçın biçimi, oyuncaklar, hitap şekli, çocuk için uygun bulunan ve bulunmayan davranışlar, önerilen meslekler gibi birçok durum, söz konusu inşa eyleminin sonraki aşamaları açısından önem taşımaktadır (Vatandaş, 2011). Bu nedenle, toplumsal kalıpyargılar çocukların ileride nasıl bir yetişkin olacağının belirlenmesinde büyük bir role sahiptir. Çünkü Burger'in (2006) belirttiği üzere kız ve erkek çocukların eğitimi, gelecekte onlardan beklenen rol kalıplarına dayalı olarak yürütülmektedir. Bu durum bireyin toplum tarafından onaylanma gereksiniminin karşılanması, cinsiyet rolleri ile ilgili kalıpyargılara uymasına bağlı olduğunu göstermektedir (Baykal, 1991). Cinsiyet rollerinin kazanılması, çocuğun cinsel kimliğini tanıması ve kendi cinsiyetinin farkına varması ile mümkündür. Bu süreç çocukların erken yaşlarda ailelerinin cinsiyetle ilgili mesajlarını özümsemesinden ileri gelmektedir. Çocuğun kendini algılaması, maruz kaldığı kız veya erkek olma ile ilgili düşünce, tutum, davranış ve inançların sonucudur. Bir bakıma çocuğa cinsiyetiyle ilgili bilgi; aile-çocuk etkileşimi, rol modelleme, istenilen davranışları ödüllendirme, onaylama veya onaylamama aracılığıyla verilmektedir (Orçan, 2011). Dolayısıyla, çocukların biyolojik cinsiyetlerine uygun olduğu ileri sürülen beklentileri ve davranış kalıplarını zaman içerisinde benimsemesi ve bu doğrultuda cinsel kimliklerini oluşturmaya beklenen bir durumdur. Ancak, burada çocuğa kalıplaşmış davranışlar sunmak yerine farklılıkları yaşatmanın, çocuğun kendi kimliğini bulmasına daha çok yardımcı olacağı savunulmaktadır (Giddens, 2008; Haktanır, 2005). Dolayısıyla, cinsiyet rollerini kadın-erkek rolleri şeklinde keskin bir şekilde sınırlamak, günümüz yaşam koşullarına ve çağdaş eğitim anlayışına ters düşmektedir. Şüphesiz, yaşam sürecinde toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin özelliklerin farklı unsurlar üzerindeki etkisine rastlamak mümkündür.

Bu noktada Türkiye'de çocuktan yetişkine farklı gruplar üzerinde yürütülen çalışmalarda, toplumsal cinsiyet rollerinin çizgi filmlere (Kalaycı, 2015) televizyon reklamlarına (Çolakoğlu ve Doğaner, 2008; Özdemir, 2010; Sabuncuoğlu, 2006; Uluyağcı ve Yılmaz, 2007; Zeybekoğlu Dünder, 2012) ve çocuk kitaplarına (Göl, 2011) yansımaları üzerinde durulmuştur. Okul öncesi dönem çocukları için oyunun olmazsa olmaz bir etkinlik ve oyuncağın yeri doldurulamaz bir araç olmasından kaynaklı olarak, bu dönem çocuklarında cinsiyet rollerine ilişkin özelliklerin izlerinin görülmesi noktasında oyuncak tercihleri ve oyun süreçleri önem arz etmektedir. Nitekim ebeveynlerin çocuklarına yönelik davranışlarının ve oyuncak seçimlerinin toplumsal rollere ilişkin yaklaşımlarından etkilendiği düşünüldüğünde; ebeveynlerin cinsiyet rollerine ilişkin özellikleri ile çocukların tercih ettikleri oyuncaklar ve bu oyuncaklarla oynadıkları oyun türleri arasındaki ilişkinin incelenmesine yönelik çalışmalara duyulan önem artmaktadır. Bu kapsamda yürütülen çalışmanın, ebeveynlerin cinsiyet rollerine ilişkin özelliklerinin çocukların yaşamsal süreçlerdeki eğilimleri üzerindeki etkisinin görülmesi noktasında katkı sağlayıcı olacağı öngörülmektedir. Bu noktalardan hareketle yürütülen bu çalışmada, annelerin cinsiyet rollerine ilişkin özellikleri ile çocukların oyuncak tercihleri ve bu oyuncaklarla oynadıkları oyun türleri arasındaki ilişki ortaya konmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın Amacı

Araştırmanın temel amacı, annelerin cinsiyet rollerine ilişkin özellikleri ile çocukların tercih ettikleri oyuncaklar ve bu oyuncaklarla oynadıkları oyun türleri arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Bu temel amaç doğrultusunda, aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

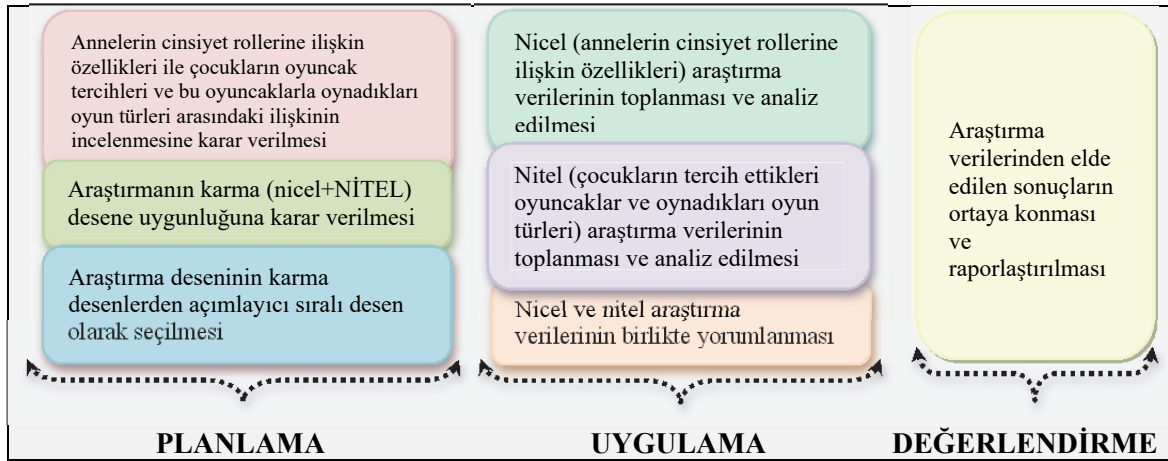
1. Annesi feminen cinsiyet rolüne ilişkin özelliklere sahip olan kız ve erkek çocukların tercih ettikleri oyuncaklar nelerdir?
2. Annesi maskülen cinsiyet rolüne ilişkin özelliklere sahip olan kız ve erkek çocukların tercih ettikleri oyuncaklar nelerdir?
3. Annesi androjen cinsiyet rolüne ilişkin özelliklere sahip olan kız ve erkek çocukların tercih ettikleri oyuncaklar nelerdir?
4. Annesi feminen cinsiyet rolüne ilişkin özelliklere sahip olan kız ve erkek çocukların tercih ettikleri oyuncaklarla oynadıkları oyun türleri nelerdir?
5. Annesi maskülen cinsiyet rolüne ilişkin özelliklere sahip olan kız ve erkek çocukların tercih ettikleri oyuncaklarla oynadıkları oyun türleri nelerdir?
6. Annesi androjen cinsiyet rolüne ilişkin özelliklere sahip olan kız ve erkek çocukların tercih ettikleri oyuncaklarla oynadıkları oyun türleri nelerdir?

Yöntem

Araştırma Deseni

Bu çalışmada, nicel ve nitel yöntemlerin birlikte kullanıldığı karma desenlerden açılımlayıcı (açıklayıcı) sıralı desen kullanılmıştır. Karma yöntemlerde, bir çalışmada nitel ve nicel araştırmaların ve bunların verilerinin birleşimiyle bir veri grubunun eksikliklerinin giderilmesi amaçlanmaktadır (Creswell, 2013). Bu bakımdan karma yöntem araştırmaları, nitel ve nicel yöntemlerin basit bir birleşimi değil, bunların güçlü yanlarının birbirini destekler nitelikte kullanıldığı kapsamlı entegrasyon çalışmaları olarak değerlendirilmektedir (Fırat, Kabakçı Yurdakul ve Ersoy, 2014). Karma yöntemler alanındaki desenler arasında yer alan açılımlayıcı sıralı desen, ilk olarak nicel çalışmayı yürütüp sonuçları analiz etmeyi ve sonrasında bu sonuçları nitel araştırmayla daha detaylı bir şekilde açıklamak üzere tekrar yapılandırılmayı içeren bir desendir. Başlangıçtaki nicel veri sonuçları, sonrasında nitel verilerle açıklandığı için açılımlayıcı olarak ve ilk nicel aşamayı bir nitel aşama takip ettiği için de sıralı olarak adlandırılmaktadır (Creswell, 2013). Bu kapsamda çalışmada ilk aşama olarak; annelerin cinsiyet rollerine ilişkin özelliklerinin belirlenmesi amacıyla, nicel boyutta veriler toplanmış ve toplanan nicel verilerin çözümlemesi yapılmıştır. Bu nicel aşamada elde edilen sonuçların takip edilmesinin ardından ikinci aşama olarak; çocukların oyuncak tercihlerinin/bu oyuncaklarla oynadıkları oyun türlerinin incelenmesi amacıyla, nitel boyutta veriler toplanmış ve toplanan nitel verilerin çözümlemesi yapılmıştır. Karma yöntem araştırmalarında, nitel ve nicel aşama arasındaki ilişkinin seviyesinin nasıl olduğunun belirlenmesi önemli bir adımdır. Creswell ve Plano Clark'a (2011) göre, bu ilişki bağımsız ve etkileşimli olmak üzere iki farklı seviyede olmaktadır. İlişkinin etkileşimli olması, çalışmanın nicel ve nitel aşamaları arasında doğrudan bir etkileşim olduğu durumlarda ortaya çıkmaktadır. Bu doğrudan etkileşimle, iki yöntem araştırma sonunda yapılan genel yorumlamadan daha önce birleştirilmektedir. İlişkinin bağımsız olması, nicel ve nitel aşamaların birbirinden bağımsız olarak kullanıldığı durumlarda ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle, iki aşama birbirinden ayrıktır ve araştırmacı iki aşamayı sadece araştırmanın sonundaki kapsamlı yorumlama sırasında ortaya koyduğu yorumlarla birleştirmektedir. Bu çalışmada, nicel ve nitel veriler bağımsız bir etkileşime sahiptir ve araştırma soruları, veri toplama

ve çözümleme süreci bakımından birbirinden ayrı tutulmuştur. Bu bağlamda karma desen çalışmalarında nicel ve nitel yöntem eşit önceliğe sahip olarak kullanılabilirle birlikte, nicel veya nitel yöntemlerden birinin daha öncelikli olarak kullanılması da söz konusudur (Christensen, Johnson ve Turner, 2015; Creswell ve Plano Clark, 2011). Bu kapsamda bu çalışma, nitel araştırmanın baskın olduğu (nicel+NİTEL) sıralı karma desende bir çalışmadır. Johnson ve Onwuegbuzie (2004) karma yöntem araştırmalarının, nicel ve nitel yöntemlerden elde edilen sonuçları doğrulamak/geliştirmek (çeşitleme ve tamamlayıcılık) veya nicel ve nitel yöntemler uygulanarak elde edilen sonuçlardan yararlanarak yeni araştırma soruları üretmek (başlatma, geliştirme ve genişletme) amacıyla kullanıldığını ileri sürmektedir. Burada çalışmadan elde edilen sonuçların geliştirilmesi ve nicel verilerle elde edilen verilerin kapsamının nitel verilerle genişletilmesi amacıyla, karma desen kullanılmıştır. Çalışmada izlenen adımlar Şekil 1’de görülmektedir.

Şekil 1. Çalışmada izlenen adımlar

Araştırmanın ilk aşamasını oluşturan annelerin cinsiyet rollerine ilişkin özelliklerinin belirlenmesinde, nicel araştırma yöntemlerinden betimsel tarama modeli kullanılmıştır. Betimsel araştırmalar, verilen bir durumu olabildiğince tam ve dikkatli bir şekilde tanımlamaktadır. Betimsel araştırma türlerinden olan tarama araştırmaları, bir grubun özelliklerini belirlemek için verilerin toplanmasını amaçlamaktadır. Çok sayıda bireyden oluşan çalışma grubuna ilişkin birçok bilgiyi araştırmacılara sunmaktadır. Araştırmacılara bireylerin, grupların veya fiziksel ortamların özelliklerinin özetleme fırsatı vermektedir. Bu nedenle, eğitim alanındaki araştırmalarda betimsel tarama modeli oldukça yaygın olarak kullanılmaktadır (Büyükoztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2010). Bu çalışma kapsamında annelerin cinsiyet rollerine ilişkin özelliklerinin belirlenmesinde; annelerin Bem Cinsiyet Rolü Envanteri’nde yer alan özellikleri kendilerine uygunluğuna göre 7’li Likert tipi derecelendirme yöntemi doğrultusunda puanlamaları istenmiş ve annelerden envanter aracılığıyla yapılandırılmış bir şekilde elde edilen puanlar, envanterin kullanımına uygun olacak şekilde araştırmacılar tarafından değerlendirilmiştir. Bu noktada elde edilen puanlardan yola çıkarak, anneler arasından feminen, maskülen ve androjen özellik gösteren anne grupları belirlenmiştir. Bu doğrultuda araştırmanın nicel yönünün veri kaynaklarını feminen, maskülen ve androjen özelliklere sahip olan anne grupları oluşturmuştur.

Annelerin cinsiyet rollerine ilişkin özelliklerinin belirlenmesinden sonraki aşama olarak, çocukların tercih ettikleri oyuncaklar ile bu oyuncaklarla oynadıkları oyun türlerinin incelenmesinde; nitel araştırma yöntemlerinden fenomenoloji deseninden faydalanılmıştır. Bu araştırma deseninde, bir fenomeni bireylerin veya belli bir grubun nasıl deneyimlediği açıklanmaya çalışılmaktadır. Bir bakıma fenomenoloji araştırmalarında, bireylerin farkında oldukları, ancak derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olmadıkları bir olguya odaklanılmaktadır. Olgular olay, durum, kavram, deneyim, algı ve yönelim gibi çeşitli biçimlerde olabilmektedir. Dolayısıyla, bireylerin yabancı olmadığı, aynı zamanda tam anlamıyla kavrayamadığı olguları araştırmasına yönelik olarak yapılan çalışmalar için, fenomenoloji uygun bir araştırma zeminidir. Bu araştırmalarda veri kaynakları, araştırmanın odaklandığı olguyu yaşayan ve bunu dışı vurabilen bireyler olmaktadır (Christensen vd., 2015; Yıldırım ve Şimşek 2008). Bu kapsamda çalışmanın nitel yönünün veri kaynaklarını feminen, maskülen ve androjen özelliklere sahip olan anne gruplarının çocukları arasından oyuncak tercihleri ve bu oyuncaklarla oynadıkları oyun türleri incelenen çocuklar temsil etmektedir. Çalışma olgusunu ise feminen, maskülen ve androjen özelliklere sahip olan anne gruplarında yer alan çocukların oyuncak tercihleri ve bu oyuncaklarla oynadıkları oyun türlerinin belirlenmesi oluşturmaktadır. Bu bağlamda feminen, maskülen ve androjen annelerin çocuklarının evde ve sınıfta en çok oynadığı oyuncakla ilişkin yaptığı resimlerden ve bu kapsamda araştırmacılar tarafından sorulan sorulara verdiği yanıtlardan yola çıkarak oyuncak tercihlerine ve bu oyuncaklarla oynadıkları oyun türlerine ilişkin tespitleri ayrıntılı bir şekilde ortaya koymak ve annenin cinsiyet rollerine ilişkin özellikleri ile çocukların oyuncak tercihleri arasındaki ilişkinin yelpazesine dikkat çekmek için fenomenoloji deseni tercih edilmiştir.

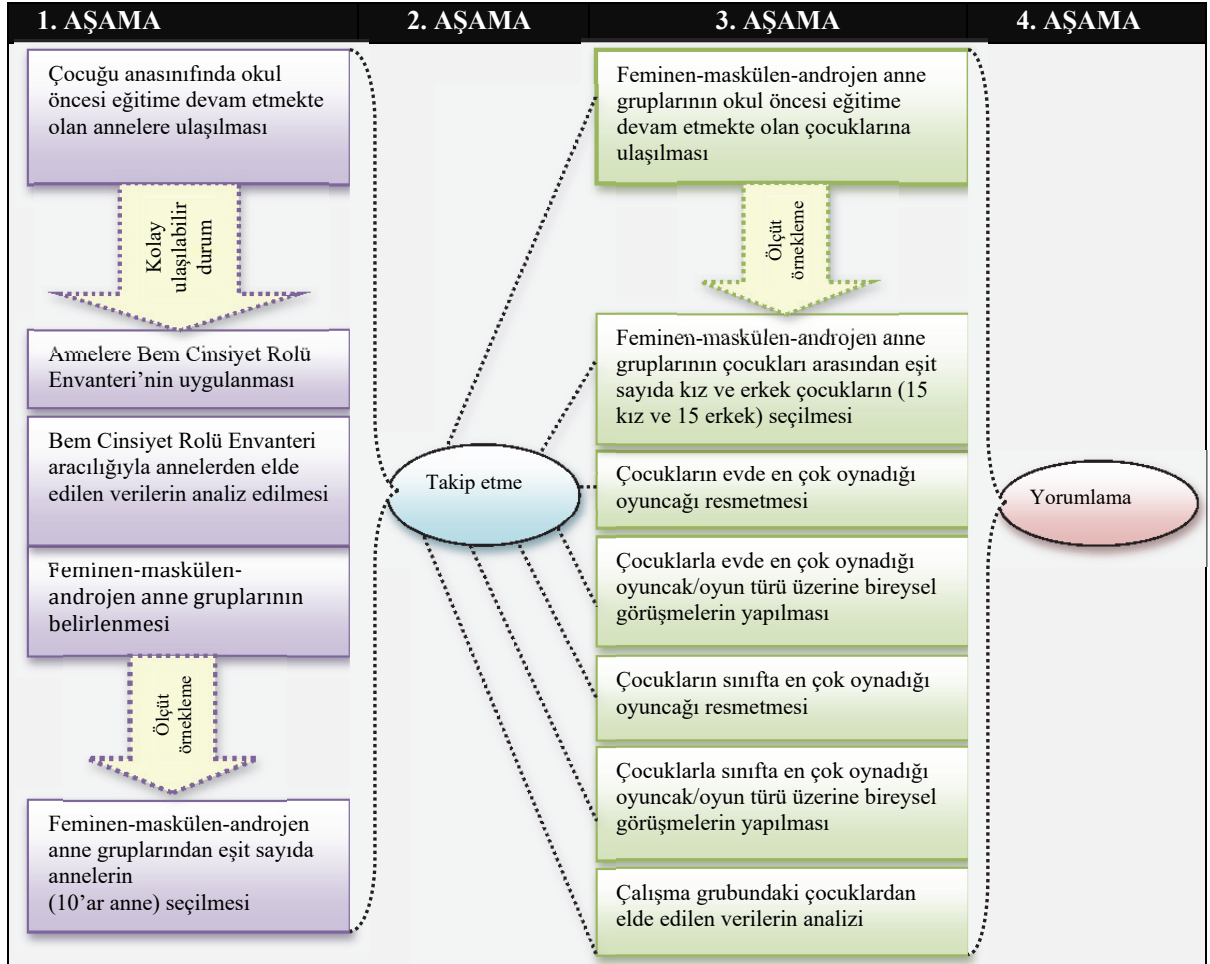
Araştırmacı Rolü

Okul öncesi dönem çocukları üzerinde yürütülen bu çalışma kapsamında, bu dönem çocuklarının gelişim özelliklerine ve bireysel kapasitelerine uygun olacak şekilde uygulamalara yer verilmiştir. Bu süreçte öncelikle okul öncesi dönem çocuklarının aile bireylerinin ve öğretmenlerinin dışındaki tanımadığı kişilere yabancılık çekme ve onlara kendini rahatlıkla ifade edememe ihtimalinin olduğu göz önünde bulundurularak, bu duruma çözüm olması amacıyla her iki uygulama günü öncesinde sınıfta çocuklarla birlikte yaklaşık iki saat kadar zaman geçirilerek ve gerektiğinde devam eden mevcut etkinliklere katılım gösterilerek çocuklarla yakınlık kurulmuştur. Bu sayede çocukların güven duymaları sağlanarak, kendilerini rahatlıkla ifade etmeleri teşvik edilmiştir. Okul öncesi dönem çocuklarının düşüncelerinin ve tepkilerinin ortaya çıkarılmasında yaptıkları resimlerin işlevlerinin büyük olduğuna yönelik bilgi ve deneyimlerden hareketle, ilk olarak çocuk resimlerinin sürece dâhil edilmesi sağlanmıştır. Ardından çocukların sürece aktif katılımlarının sağlanabilmesi amacıyla, anlayabilecekleri seviyede bir yaklaşımla bireysel görüşmeler yürütülmüştür. Okul öncesi dönem çocuklarının birbirlerinden etkilenme eğilimlerinin fazla olduğu ve dikkatlerinin kolay dağılabildiği yönündeki bilgi ve görüşlerinden hareketle, görüşmelerin sessiz bir mekânda ve diğer çocuklardan bağımsız bir şekilde yürütülmesine özen gösterilerek olası durumlar önlenmeye çalışılmıştır. Okul öncesi dönem çocukları arasında bireysel farklılıkların olabileceği düşüncesiyle, ilk başta sorulan sorulara yanıt veremeyen çocuklara sorular tekrar edilmiş ve anlaşılamamış olması durumuna karşı tedbir alınmıştır. Bu noktada araştırmacıların kendi varsayımlarının ve ön yargılarının sürece yansıtılmamasına dikkat edilmiş ve sadece veri toplayıcısı olarak sürece dâhil olmaları sağlanmıştır. Bu kapsamda çalışma amacı doğrultusunda yanıt vermeyen çocuklara herhangi bir müdahalede bulunulmamıştır. Böylelikle, çocukların başkalarının yönlendirmesine bağlı kalmaksızın kendilerini gerçekçi bir şekilde ortaya koymaları ve çalışma bulgularını güçlendiren kanıtları ortaya koymaları desteklenmiştir.

Çalışma Grubu

İki farklı aşamada yürütülen çalışmada, iki ayrı çalışma grubu yer almaktadır. İlk olarak çalışmanın nicel kısmına ilişkin olarak çocuğu okul öncesi eğitime devam etmekte olan annelerle çalışmıştır. Bunu takiben ikinci aşamada, çalışmanın nitel kısmına ilişkin olarak okul öncesi dönem çocuklarının kendileri ile çalışılmıştır. Bu kapsamda öncelikli olarak çocuğu anasınıfına devam etmekte olan anneler arasından seçilen bir grup annenin cinsiyet rollerine ilişkin özellikleri belirlenmiştir. Bunun için, Tokat il merkezinde yer alan Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı ilkokullar bünyesindeki anasınıflarında çocuğu okul öncesi eğitime devam eden anneler arasından amaçlı örnekleme yöntemlerinden kolay ulaşılabilir durum örnekleme ile belirlenen sekiz farklı anasınıfında yer alan 102 anneden çalışmaya katılmayı kabul eden ve ölçme aracını hatasız ve eksiksiz bir şekilde dolduran 76 anne ile çalışılmıştır. Bu anneler arasından amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme yöntemi ile Bem Cinsiyet Rolü Envanteri'ne göre farklı cinsiyet rollerine ilişkin özelliklere (feminen, maskülen ve androjen) sahip olduğu belirlenen anneler seçilmiştir. Ölçüt örnekleme, önceden belirlenmiş bir dizi ölçütü karşılayan bütün durumların çalışılmasını ifade etmektedir. Burada ölçüt olarak daha önceden hazırlanmış bir ölçüt listesi kullanılabileceği gibi, araştırmacılar tarafından oluşturulan ölçütler de kullanılabilmektedir (Yıldırım ve Şimşek 2008). Bu çalışmada, çalışma amacına yönelik olarak araştırmacılar tarafından seçilen örneklem ölçütü, üç ayrı cinsiyet rolüne ilişkin (feminen, maskülen ve androjen) özelliklere sahip olan anne gruplarının eşit sayıda olması ve her bir gruptaki annelerin kız ve erkek çocuklarının toplamda eşit sayıda olmasıdır. Bu ölçüt gruptaki kişi sayısına ve/veya çocuğun kız/erkek oluşuna göre sonuçlarda bir yanlılığın ortaya çıkmasını önlemek amacıyla seçilmiştir. Bu kapsamda çalışmaya katılan ve hatasız/eksiksiz bir şekilde envanteri dolduran 76 annenin 36'sının feminen, 18'inin maskülen ve 22'sinin androjen özelliğe sahip olduğu tespit edilmiştir. Yıldırım ve Şimşek'e (2008) göre fenomenolojik araştırmalarda, örnekleme dâhil edilecek birey sayısının çok fazla olmaması ve genellikle on kişiyi geçmemesi önerilen bir durumdur. Bu doğrultuda, feminen, maskülen ve androjen özellikler gösteren anne grupları arasından eşit sayıda olacak şekilde 10'ar anne seçilmesi uygun görülmüş ve üç ayrı grupta yer aldığı belirlenen annelerin çocukları çalışma kapsamına dâhil edilmiştir.

Bu noktada çocukların cinsiyetlerinin çalışma süreci açısından önemli olduğu düşüncesiyle, her bir grupta yer alan annelerin çocukları arasından amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme yöntemi ile kız ve erkek çocukların sayıları eşit olacak şekilde 5 kız ve 5 erkek çocuk seçilmiştir. Buna göre, çalışma grubu toplamda 15'i kız ve 15'i erkek olmak üzere 30 çocukta oluşmaktadır. Bu aşamada bir diğer nokta olarak, daha öncesinde belirlenmiş olan anasınıflarında yer alan çocuklar arasında olumsuz bir etki uyandırmamak açısından, çalışma amacı doğrultusunda bütün çocuklara resim çalışması yaptırılmış ve çocukların hepsinin resimlerinin öyküleri dinlenmiştir. Ancak, çalışma grubuna dâhil olmayan çocuklara ait veriler çalışma kapsamı dışında tutulmuş ve çalışma bulguları arasında değerlendirilmemiştir. Bu kapsamda çalışma yönteminde yer alan süreçlere ilişkin bilgiler Şekil 2'de özetlenmiştir.

Şekil 2. Çalışma yönteminde yer alan süreçlere ilişkin bilgiler

Veri Toplama Süreci

Çalışmanın veri toplama sürecine başlamadan önce Tokat ilinde Milli Eğitim Bakanlığı'ndan çalışma amacı doğrultusunda gerekli izinler alınmış ve araştırmacılar tarafından olur yazısı eşliğinde ilgili kurumlara gidilerek veri toplama sürecine başlanmıştır. Her bir okula ait çalışma verileri okulun sabahçı veya öğlenci olmasına bağlı olarak yarım günlük bir mesai zamanı içerisinde toplanmıştır.

Çalışmada annelerin cinsiyet rollerine ilişkin özellikleri "Bem Cinsiyet Rolü Envanteri" kullanılarak incelenmiştir. Bem tarafından 1974 yılında geliştirilmiş olan envanterin orijinali "Kadınsılık", (20 madde) "Erkeksilik" (20 madde) ve "Sosyal Beğenirlik" (20 madde) şeklinde üç ayrı alt ölçekten oluşmaktadır. Ölçeğin Türkçe formuna ilişkin geçerlik ve güvenirliği Kavuncu tarafından 1987 yılında yapılmıştır. Dökmen (1999) tarafından ise, "Kadınsılık" ve "Erkeksilik" ölçeklerinin Türkçe formunun faktör yapısı incelenmiş ve envanterin geçerlik ve güvenirliği yeniden sınanmıştır. Bu çalışma kapsamında Dökmen'in (1999) Türkçe formuna ilişkin psikometrik özelliklerini gözden geçirmiş olduğu Bem Cinsiyet Rolü Envanteri kullanılmıştır. Bem Cinsiyet Rolü Envanteri, "Kadınsılık Ölçeği" ve "Erkeksilik Ölçeği" şeklinde iki alt ölçekten ve toplamda 40 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin

güvenirlik çalışmasında, “Kadınsılık Ölçeği” alfa katsayısı .73, iki yarı güvenirlik katsayısı .76 ve “Erkeksilik Ölçeği” alfa katsayısı .75, iki yarı güvenirlik katsayısı .75 olarak belirlenmiştir. Madde bırakmalı alfa katsayılarının, “Kadınsılık Ölçeği” için .70-.73 ve “Erkeksilik Ölçeği” için .73-.75 arasında olduğu görülmüştür. Bunun yanı sıra, cinsiyetler arası bir karşılaştırma yapıldığında, kadınlarda “Kadınsılık Ölçeği” $\alpha=.74$, iki yarı güvenirlik katsayısı .78 ve “Erkeksilik Ölçeği” $\alpha=.78$, iki yarı güvenirlik katsayısı .80 olarak bulunmuştur. Erkeklerde ise “Kadınsılık Ölçeği” $\alpha=.72$, iki yarı güvenirlik katsayısı .75 ve “Erkeksilik Ölçeği” $\alpha=.71$, iki yarı güvenirlik katsayısı .70 olarak tespit edilmiştir. Ölçeğin geçerliğini gösteren bir kanıt olarak; toplam puanlarda cinsiyet farkının anlamlılığına ve kadın-erkek deneklerin cinsiyet rollerine göre dağılımlarına bakılmıştır. Bu kapsamdaki madde analiz sonuçlarının yeterli düzeyde olduğu ve kadın-erkek deneklerin kendi cinsiyetine ilişkin puanlarının anlamlı şekilde daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Ölçekte yer alan özelliklerin her birinin bireyi tanımlama bakımından ne kadar uygun olduğu değerlendirilmektedir. Bu noktada, bireyin her bir özelliği kendisi açısından “hiç uygun değil” (1), “genellikle uygun” (2), “bazen uygun değil” (3), “kararsızım” (4), “bazen uygun” (5), “genellikle uygun” (6) ve “her zaman uygun” (7) kategorilerine göre değerlendirmesi beklenmektedir. Bu doğrultuda, “Kadınsılık Ölçeği” (20 madde) ve “Erkeksilik Ölçeği” (20 madde) için ayrı toplam puanlar elde edilmektedir. Buna göre; kadınsılık puanı kadınsılık medyanının üstünde, ama erkeksilik puanı erkeksilik medyanının altında olanlar kadınsı (*feminen*); kadınsılık puanı kadınsılık medyanının altında, ama erkeksilik puanı erkeksilik medyanının üstünde olanlar erkeksi (*maskülen*); kadınsılık puanı kadınsılık medyanının üstünde ve erkeksilik puanı erkeksilik medyanının üstünde olanlar *androjen*; kadınsılık puanı kadınsılık medyanının altında ve erkeksilik puanı erkeksilik medyanının altında olanlar ise *belirsiz* olarak sınıflandırılmaktadır (Dökmen, 1999). Bu çalışmada, belirsiz cinsiyet rollerine ilişkin özellikler gösteren anneler çalışma kapsamına dâhil edilmemiş ve çalışma feminen, maskülen ve androjen özelliğe sahip olduğu belirlenen anneler ve çocukları üzerinde yürütülmüştür. Bu kapsamda araştırmacılar tarafından çalışmaya katılmayı kabul eden annelere çocuklarını okuldan almaya geldikleri zaman dilimi içerisinde “Bem Cinsiyet Rolü Envanteri” dağıtılmış ve doğrudan uygulamalarla annelerin doldurması sağlanmıştır. Bu kapsamda envanteri hatasız ve eksiksiz bir şekilde dolduran annelerden elden edilen veriler envanterin kullanımına uygun olarak araştırmacılar tarafından değerlendirilmiş ve feminen-maskülen-androjen özelliğe sahip olduğu belirlenen anneler tespit edilmiştir. Bu aşamanın ardından her bir grupta yer alan bütün annelerin çocukları ile çalışmanın diğer verilerinin toplanmasına devam edilmiştir.

Bu noktada çocukların farklı ortamlardaki oyuncak tercihlerinin gözden geçirilmesi ve çocukların oyuncak tercihlerine ilişkin güçlü kanıtların elde edilmesi amacıyla, çocukların evde ve sınıfta en çok oynadığı oyuncaklar birlikte ele alınmıştır. Nitekim fenomenolojik araştırmalarda birden fazla görüşme yapılması ve farklı ortamlara ilişkin verilerin toplanması, araştırmanın geçerliğini ve güvenirliğini artırmaktadır (Yıldırım ve Şimşek 2008). Bu doğrultuda, okul öncesi dönem çocuklarının sürece yabancılaşmaması ve kendini rahat ifade edebilmesi amacıyla, onlarla birlikte her iki uygulama günü öncesinde sınıfta yaklaşık iki saat kadar zaman geçirilerek ve gerektiğinde devam eden mevcut etkinliklere katılım gösterilerek çocuklarla yakınlık kurulmuştur. Bu süreci takiben, çocuklara onların en çok oynadığı oyuncakları merak ettiklerini ve bunu göstermek için hep birlikte birer resim yapmalarının istendiği açıklanmıştır. Çalışma kapsamına dâhil edilen çocukların önce “*Evde tek başına/kardeşinle veya anne-babanla birlikte en çok oynadığın oyuncakları resmet*” yönergesi eşliğinde resim yapmaları istenmiştir. Sonrasında, çocuklara yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılarak araştırmacılar tarafından hazırlanmış olan açık uçlu sorular yöneltilmiştir. Bu kapsamda çocuklara “*Evde en çok hangi oyuncakla oynuyorsun?*” ve “*Evde bu oyuncakla en çok ne oynuyorsun?*” şeklinde sorular sorulmuştur. Çocukların bu sorulara yanıtları görüşmeler eşliğinde toplanmıştır. Ardından, aynı

hafta içerisinde başka bir günde çocukların “*Sınıfta tek başına veya arkadaşınla birlikte en çok oynadığın oyuncakçı resmet*” yönergesi eşliğinde yeniden resim yapmaları istenmiştir. Sonrasında, çocuklara benzer şekilde “*Sınıfta en çok hangi oyuncakla oynuyorsun?*” ve “*Sınıfta bu oyuncakla en çok ne oynuyorsun?*” şeklinde açık uçlu sorular sorulmuştur. Burada yeniden yapılandırılmış görüşmeler yapılarak çocukların bu sorulara yanıtları alınmıştır.

Her iki uygulamada yönergeler eşliğinde resim yapmaları istendikten sonra, çocuklara beyaz A4 kâğıdı ve farklı renklerde boya malzemeleri verilmiştir. Bu esnada çocuklara herhangi bir müdahalede bulunulmamış ve her çocuğun yaptığı resimlerin öyküleri birebir görüşmelerle dinlenmiştir. Akabinde sorulan açık uçlu sorulara ilişkin her bir çocuğun yanıtı da yapılan bireysel görüşmeler sonucunda toplanmıştır. Ritchie’nin (2003) belirttiği gibi, bireysel görüşmede dikkatin tek bir kişi üzerine yoğunlaşabilme olanağının olması; oyuncak tercihleri hakkında görüşme yapılan çocuğun bakış açısının derinlemesine ele alınması noktasında katkı sağlayıcıdır. Bu kapsamda her bir çocukla ayrı zamanlarda iki farklı görüşme yapılmıştır. Bu aşamada çocukların rahat edebilecekleri bir yere oturmaları sağlanmış ve kendilerini ifade etmeleri için yeterli zaman verilmiştir. Bu doğrultuda yapılan görüşmelerde çocukların dikkatlerinin dağılmasını önlemek amacıyla sessiz bir mekân tercih edilmiş ve çocukların birbirinin yanıtlarından etkilenmesini önlemek amacıyla görüşmeler bu mekânda her bir çocukla teke tek olarak yürütülmüştür. Çocukların sorulara verdiği yanıtlar araştırmacılar tarafından sırayla dinlenmiş ve görüşmelerde çocuklara herhangi bir yönlendirmede bulunulmamıştır. Görüşme esnasında birkaç çocukta sorulan sorulara ilk başta yanıt gelmediği olmuştur ve bu durumda araştırmacılar tarafından sorulan sorular tekrar edilmiştir. Bu aşamada görüşmeye katılmaya istekli olmayan ve sorulan sorulara çalışma amacı doğrultusunda yanıt vermeyen çocuklar çalışma kapsamına alınmamıştır. Bu kapsamda çocukların verdiği yanıtlar araştırmacılar tarafından birebir not edilerek yazılı olarak kayıt altına alınmıştır. Bu kapsamdaki verilerde çocukların resimlerinin içeriğinde yer verdikleri ve açık uçlu sorulara yanıtları toplandıktan sonra çocuklara kod isimleri verilmiştir. Kod isimleri verilirken çocuğun cinsiyetine ve gerçek ismindeki kültürel yapıya uygun olacak şekilde seçimler yapılmıştır. Bu kapsamda araştırmacılar tarafından fikir birliği sağlanarak her bir çocuk için farklı kod isimleri belirlenmiş ve bu kod isimleri çalışma verilerin raporlaştırılmasında kullanılmıştır.

Verilerin Analizi

Annelerin cinsiyet rollerine ilişkin özellikleri ile çocukların oyuncak tercihleri ve bu oyuncaklarla oynadıkları oyun türleri arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla karma desende yürütülen bu çalışmanın verileri iki aşama halinde analiz edilmiştir. Bu kapsamda önce nicel çalışma verileri analiz edilmiş ve bunun sonuçlarına dayalı olarak nitel çalışma verileri toplanarak analiz edilmiştir. Nicel çalışma verileri için Tokat il merkezinde yer alan Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı ilkokullar bünyesindeki anasınıflarından belirlenen sekiz farklı anasınıfında çocuğu okul öncesi eğitime devam eden annelerin Bem Cinsiyet Rolü Envanteri’ne göre cinsiyet rollerine ilişkin özellikleri değerlendirilmiştir. Bu kapsamda çalışmaya katılmayı kabul eden annelerden envanteri hatasız ve eksiksiz bir şekilde doldurduğu tespit edilen 76 anne arasından eşit sayıda olacak şekilde 10 feminen, 10 maskülen ve 10 androjen anne belirlenmiştir. Buna göre, feminen, maskülen ve androjen özellikler gösteren anne grupları arasından eşit sayıda seçilen çocuklar üzerinde çalışmanın nitel verileri elde edilmiştir.

Bu aşamada çalışma amacı doğrultusunda çalışmaya katılan annelerin cinsiyet rollerine ilişkin özellikleri ile çocukların cinsiyetleri gözden geçirilmiştir. Bu doğrultuda, çalışma grubuna dâhil edilmesine karar verilen annelere (feminen=10 anne, maskülen=10 anne ve androjen=10 anne) ve çocuklara (toplamda 15 kız ve 15 erkek) ilişkin veriler bir araya getirilmiştir. Bu kapsamda çalışma grubundaki çocuklara ait nitel veriler analiz süreci için hazır hale getirilmiştir. Çalışma verilerinin

analizinde, betimsel analize başvurulmuştur. Betimsel analizde elde edilen veriler araştırma sorularının ortaya koyduğu temalara veya görüşmede kullanılan sorulara göre düzenlenebilmektedir (Yıldırım ve Şimşek 2008). Nitel çalışmalarda tümevarımsal yöntem aşamalı olarak ortaya çıktığı için, araştırmacılar başlangıçta birkaç terimi tanımlasalar bile süreç içerisinde olası tanımlara doğru ilerlemektedirler. Bir bakıma, nitel çalışmalarda araştırmacılar süreç içerisinde terimler ortaya çıktıkça tanımlama yapmakta ve temalar (veya boyutlar) veri analizine doğru ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle, nitel çalışmalarda ilgili temaların önceden belirlendiği bir bölüm yer almamaktadır (Creswell, 2013). Bu durum çalışma kapsamında elde edilen nitel verilerin analizinde göz önünde bulundurulmuştur. Bu kapsamda çalışmanın nitel verilerinin analizinde aşağıdaki dört aşama takip edilmiştir.

1) Analiz için bir çerçeve oluşturma: Çalışmada yer alan araştırma soruları kapsamında çocukların en çok oynadıkları oyuncaklar ve bu oyuncaklarla oynadıkları oyun türleri şeklinde iki temel kategori oluşturulmuştur. Çalışma verilerinin bu kategorilere göre iki ayrı tablo halinde raporlaştırılması uygun görülmüştür. Bu noktada çocukların yaptıkları resimlere ilişkin anlattıkları öyküler ve araştırmacılar tarafından yapılan bireysel görüşmelerde açık uçlu sorulara verdikleri yanıtlar doğrultusunda her bir çocuğun evde ve sınıfta en çok oynadığı oyuncak ile bu oyuncakla oynadığı oyun türünün ne olduğu belirlenmiştir. Ardından, çocukların bu noktadaki tercihlerinin hangi temalar altında düzenleneceğine çocukların evdeki ve sınıftaki oyuncak tercihlerine ilişkin yaptıkları resimlerin içeriklerinden ve bireysel görüşmelerde sorulara verdikleri yanıtlardan yola çıkarak karar verilmiştir. Bu noktada alan yazınında yer alan oyuncak çeşitlerine ve oyun türlerine ilişkin sınıflandırmalardan faydalanılmıştır (Öztürk, 2001, Pehlivan, 2012; Rathus, 2006; San Bayhan ve Artan, 2007). Bu aşamada çocukların her birinin evde ve sınıfta tercih ettikleri oyuncaklar ile bu oyuncaklarla oynadıkları oyun türleri ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. Bu kapsamda oyuncaklar için; evcilik oyuncakları, taşıtlar, takma-çıkarmalı oyuncaklar, pelüş oyuncaklar şeklinde temaların oluşturulması uygun görülmüştür. Bireysel görüşmelerde çocukların ortaya koydukları oyuncaklarla oynadıkları oyunların neler olduğuna ilişkin açıklamalarından yola çıkarak da oyun türlerine ilişkin olarak; rol oyunları, hareketli oyunlar, yapı-inşaa oyunları, yarışma oyunları ve şiddet içerikli oyunlar şeklinde temalar oluşturulmuştur. Bu temalara göre veriler tablolastırılırken, çocuğun cinsiyetine ve gerçek ismindeki kültürel yapıya uygun olacak şekilde her bir çocuk için kod isim kullanılmış ve her bir çocuğa ilişkin verilerin raporlaştırılmasında kod isimlerin kullanılmasıyla çocukların isimleri gizli tutulmuştur.

2) Tematik çerçeveye göre verilerin işlenmesi: Bu aşamada belirlenmiş olan oyuncak ve oyun türleri temalarına göre çalışma amacı doğrultusunda çocukların yaptıkları resimler ve görüşmede açık uçlu sorulara verdiği yanıtlar değerlendirilmiştir. Bu noktada her bir çocuğa ait çalışma verileri birebir incelenmiş ve oluşturulan temalara uygunluğuna göre düzenlenmiştir. Bu aşamada çocukların oyuncak tercihleri arasında başlıca temaların dışında kalan (ortak bir tema altında toplanamayan) oyuncakların olduğu tespit edilmiş ve bu oyuncaklar için de diğer temasının oluşturulmasına karar verilmiştir. Ayrıca bu aşamada, sonuçlar bölümünde ortaya koymak üzere yaptıkları resimlerden örnekler ve çocukların bireysel görüşmelerde ortaya koydukları ifadelerden doğrudan alıntılar seçilmiştir.

3) Bulguların tanımlanması: Bu aşamada çalışma grubundaki çocukların evde/sınıfta en çok tercih ettiği oyuncakların/oyun türlerinin hangi temalar altında toplandığı ve annelerin cinsiyet rollerine ilişkin özellikleri ile çocukların tercih ettiği oyuncaklar ve bu oyuncaklarla oynadıkları oyun türleri arasındaki ilişkinin nasıl olduğu ortaya konmuştur. Bu durumun belirlenmesinde, feminen, maskülen ve androjen şeklinde farklı cinsiyet rollerindeki özelliklere sahip olan annelerin çocuklarının oluşturulan hangi temalar altındaki oyuncakla/oyun türüyle oynadıklarına bakılmıştır. Buna ilişkin verilerin değerlendirilmesinde, her bir gruptaki annelerin çocuklarının tercihlerinin temalar altındaki sayıları esas alınmıştır. Bu durumda feminen/maskülen/androjen annelerin çocuklarının oluşturulan

oyuncak/oyun türleri temalarından hangisini/hangilerini daha fazla tercih etmiş olduğu incelenmiş ve en fazla tercih edilen oyuncak/oyun türleri temalarının ilgili grup tarafından en çok tercih edilen oyuncaklar/oyun türleri olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre, annelerin feminen/maskülen/androjen özelliklere sahip olması durumunda, çocukların en fazla tercih ettiği oyuncak/oyun türü temalarının ne yönde değişiklik gösterdiği ortaya konmuştur. Bu noktada gerekli yerlerde çocukların en çok oynadıkları oyuncaklara ilişkin yaptıkları resimlerden örneklerle ve oyun türlerine ilişkin ifadelerden doğrudan alıntılarla veriler desteklenmiştir.

4) *Bulguların yorumlanması:* Burada annelerin cinsiyet rollerine ilişkin özellikleri ile çocukların tercih ettikleri oyuncaklar ve bu oyuncakla oynadıkları oyun türleri arasındaki ilişki neden-sonuç ilişkileri çerçevesinde açıklanmıştır. Çocukların evde tercih ettikleri oyuncaklar ve bu oyuncaklarla oynadıkları oyun türleri ile sınıfta tercih ettikleri oyuncaklar ve bu oyuncaklarla oynadıkları oyun türleri arasındaki orana ilişkin karşılaştırmalar yaparak bazı çıkarımlarda bulunulmuştur. Örneğin, sınıfta takma-çıkarmalı oyuncaklarla/yapı-inşa oyunları ile oynamayı tercih eden çocuk sayısının evdekine göre daha fazla olduğu ortaya konmuş ve bu durumun olası nedenleri belirtilmiştir. Bunun yanı sıra, kız-erkek çocukların tercih ettikleri oyuncakların ve bu oyuncaklarla oynadıkları oyun türlerinin oranları incelenmiş ve dikkat çeken farklılıkların kaynağı ilgili literatür çalışmaları ışığında tartışılmıştır. Bu doğrultuda, kız ve erkek çocuklar tarafından ağırlıklı olarak tercih edilen oyuncakların/oyun türlerinin neler olduğu ortaya konmuştur.

Bulgular

Bu bölümde annelerin cinsiyet rollerine ilişkin özellikleri ile çocukların oyuncak tercihleri ve bu oyuncaklarla oynadıkları oyun türleri arasındaki ilişkiye yönelik bulgulara yer verilmiştir. Bu kapsamda çocukların evde ve sınıfta en çok oynadıkları oyuncaklar ve bu oyuncakla oynadıkları oyun türleri belirli temalar altında sınıflandırılmış ve elde edilen bulgular tablolar dâhilinde sunulmuştur.

Tablo 1.

Annelerin Cinsiyet Rollerine İlişkin Özellikleri ile Çocukların Evde ve Sınıfta En Çok Oynadıkları Oyuncakların Dağılımı

Çocukların Evde En Çok Oynadıkları Oyuncaklar						
Annelerin cinsiyet rollerine ilişkin özellikleri	Evcilik oyuncakları	Taşıtlar	Takma-çıkarmalı oyuncaklar	Pelüş oyuncaklar	Top	Diğer
Feminen	<i>İrem, Cansu, Cemre, Meltem</i>	<i>Emre, Efe</i>	<i>Arda</i>	<i>Buse</i>	<i>Mete</i>	<i>Kerem</i>
Maskülen	<i>Zeynep, Emine</i>	<i>Bekir, Eyüp, Salih</i>	<i>Dilara</i>	-	<i>Tarık, Yasin</i>	<i>Ayşe, Elif</i>
Androjen	<i>Gülsüm</i>	<i>Demet, Kübra, Buğra, İlker</i>	-	<i>Betül</i>	-	<i>Burak, Mehmet, Berat, Damla</i>
Çocukların Sınıfta En Çok Oynadıkları Oyuncaklar						
Annelerin cinsiyet rollerine ilişkin özellikleri	Evcilik oyuncakları	Taşıtlar	Takma-çıkarmalı oyuncaklar	Pelüş oyuncaklar	Top	Diğer
Feminen	<i>Cansu, Cemre</i>	<i>Mete</i>	<i>Buse, Efe, Arda</i>	<i>Meltem</i>	<i>Kerem</i>	<i>İrem, Emre</i>
Maskülen	<i>Elif, Dilara</i>	<i>Bekir, Tarık, Eyüp, Salih, Yasin</i>	<i>Ayşe, Emine</i>	-	<i>Zeynep</i>	-
Androjen	<i>Demet, Betül</i>	<i>Damla, Mehmet, Berat</i>	<i>Gülsüm, Burak, Buğra</i>	-	-	<i>Kübra, İlker</i>

Tablo 1 incelendiğinde, annelerin cinsiyet rollerine ilişkin özelliklerine göre çocukların evde ve sınıfta en çok oynadıkları oyuncaklar açısından farklılıkların olduğu görülmektedir. Bu kapsamda, feminen özellik gösteren annelerin çocuklarının oyuncak tercihlerinde evde evcilik oyuncakları (*İrem, Cansu, Cemre, Meltem*) ve sınıfta takma-çıkarmalı oyuncaklar (*Buse, Efe, Arda*) öne çıkarken, maskülen özellik gösteren annelerin çocuklarında evde (*Bekir, Eyüp, Salih*) ve sınıfta (*Bekir, Tarık, Eyüp, Salih, Yasin*) aynı şekilde taşıt oyuncakları öne çıkmıştır. Bunlardan farklı bir şekilde, androjen özellik gösteren annelerin çocuklarının oyuncak tercihlerinde evde taşıtlar (*Demet, Kübra Buğra, İlker*) ile diğer temasındaki (fırıldak, hayvan maketi, silah, oyun hamuru) oyuncaklar (*Burak, Mehmet, Berat, Damla*) yanında, sınıfta taşıtlar (*Damla, Mehmet, Berat*) kadar takma-çıkarmalı oyuncaklar (*Gülsüm, Burak, Buğra*) öne çıkmıştır.

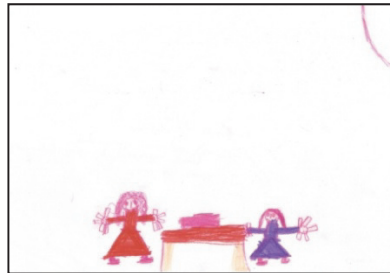
Tablo 1'e bakıldığında, maskülen annelerin çocuklarının (*Zeynep, Emine*) ve androjen annelerin çocuklarının (*Gülsüm*) evde evcilik oyuncaklarıyla oynama durumunun, feminen annelerin çocuklarına oranla (*İrem, Cansu, Cemre, Meltem*) daha az olduğu görülmektedir. Bir diğer ifadeyle, feminen annelerin çocukları maskülen ve androjen annelerin çocuklarına göre evde evcilik oyuncaklarıyla daha çok oynadıklarını ortaya koymaktadır. Bu noktada feminen, maskülen ve androjen özellik gösteren annelerin çocuklarında, evde ve sınıfta en çok evcilik oyuncaklarıyla oynayan çocukların hepsinin benzer şekilde kız çocuk olduğu belirlenmiştir. Bu durumu destekler bir şekilde, feminen annelerin çocukları da dâhil olmak üzere evde ve sınıfta evcilik oyuncaklarıyla oynamayı tercih eden erkek çocuğuna hiç rastlanmamıştır. Bunun yanı sıra, bütün gruplardaki annelerin kız çocuklarının evde en çok oynadıkları evcilik oyuncaklarının tamamının "bebek" olduğu (Resim 1 ve Resim 2'deki gibi), ancak sınıfta en çok oynadıkları evcilik oyuncakları arasında "evcilik kapları" (Bkz Resim 3) ve "makyaj malzemeleri" (Bkz Resim 4) şeklinde çeşit açısından farklılaşan oyuncakların da bulunduğu tespit edilmiştir.

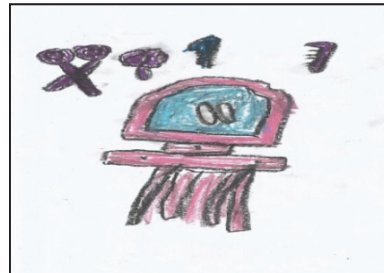
Resim 1. Evcilik oyuncakları
[bebek]
(Feminen anne-kız çocuk)

Resim 2. Evcilik oyuncakları
[bebek]
(Maskülen anne-kız çocuk)

Resim 3. Evcilik oyuncakları
[evcilik kapları]
(Feminen anne-kız çocuk)

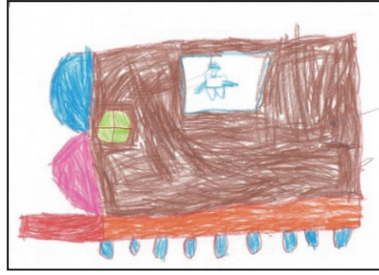

Resim 4. Evcilik oyuncakları
[makyaj malzemeleri]
(Feminen anne-kız çocuk)

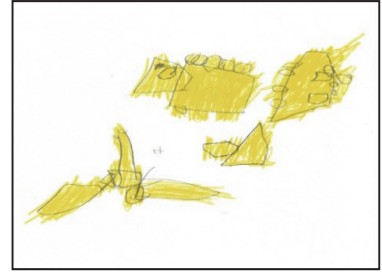
Benzer şekilde Tablo 1'deki bulgular, feminen annenin çocuklarının (evde= *Emre, Efe*; sınıfta= *Mete*) maskülen annenin (evde= *Bekir, Eyüp, Salih*; sınıfta= *Bekir, Tarık, Eyüp, Salih, Yasin*) ve androjen annenin (evde= *Demet, Kübra Buğra, İlker*; sınıfta= *Damla, Mehmet, Berat*) çocuklarına göre taşıtlarla daha az oynamayı tercih ettiğini göstermektedir. Bu kapsamda tercih edilen taşıtlara bakıldığında, feminen anne çocuklarının evde “taksi” ve “uzaktan kumandalı araba” ile sınıfta “araba”yı (Resim 5'te görüldüğü üzere) tercih ettiği ortaya çıkmıştır.

Resim 5. Taşıt
(Feminen anne-erkek çocuk)

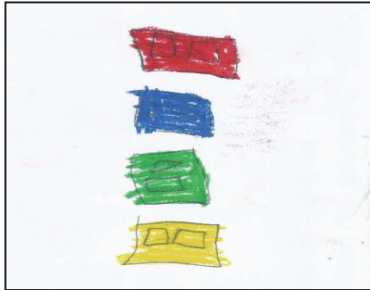

Resim 6. Taşıt
(Maskülen anne-erkek çocuk)

Resim 7. Taşıt
[itfaiye arabası]
(Androjen anne-erkek çocuk)

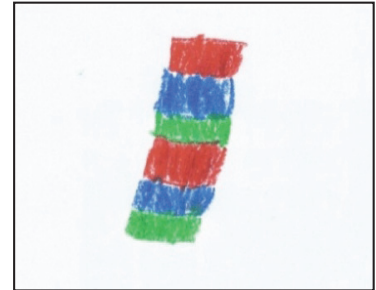
Bu kapsamda maskülen özellik gösteren annelerin çocuklarının sınıftaki tercihlerinde belirgin bir şekilde taşıtların daha fazla olduğu görülmekle birlikte, taşıtların toplamda tercih edilme oranının da maskülen annelerin çocuklarında en fazla olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu gruptaki çocukların tercih ettiği taşıtlara bakıldığında; evde “çöpçü arabası”, “kamyon” ve “traktör” şeklinde, sınıfta da “araba” (*Tarık, Eyüp*), “uçak”, “kamyon” ve “tren” (Resim 6'daki gibi) şeklinde farklı işlevlere sahip taşıtları tercih etmiş oldukları görülmüştür. Bu kapsamda bir başka bulgu olarak, feminen (evde= *Emre, Efe*; sınıfta= *Mete*) ve maskülen (evde= *Bekir, Eyüp, Salih*; sınıfta= *Bekir, Tarık, Eyüp, Salih, Yasin*) özellik gösteren annelerin çocukları arasında taşıtlarla oynamayı tercih edenlerin hepsinin erkek çocuk olduğu, ancak androjen özellikteki annelerin çocukları arasında taşıtları tercih edenlerin kız (evde= *Demet, Kübra*; sınıfta= *Damla*) ve erkek (evde= *Buğra, İlker*; sınıfta= *Mehmet, Berat*) çocuklardan oluştuğu tespit edilmiştir. Buradaki tercihlerde erkeklerin “araba”, “uçak”, “itfaiye arabası” (Resim 7'deki gibi) ve kızların “araba”, “tren” şeklindeki taşıtları ortaya koyduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Resim 8. Takma-çıkarmalı oyuncaklar [legolar]
(Feminen anne-erkek çocuk)

Resim 9. Takma-çıkarmalı oyuncaklar [tahta bloklar]
(Androjen anne-erkek çocuk)

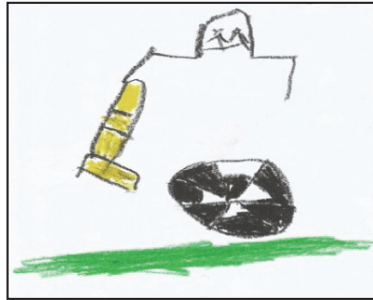

Resim 10. Takma-çıkarmalı oyuncaklar [bloklar]
(Maskülen anne-kız çocuk)

Başka bir bulgu olarak, Tablo 1’de feminen (*Arda*) ve maskülen (*Dilara*) annelerin çocukları tarafından evde oldukça sınırlı sayıda tercih edilen takma-çıkarmalı oyuncakların, androjen annelerin çocukları tarafından da hiç tercih edilmediği görülmektedir. Buna karşın, takma-çıkarmalı oyuncakların sınıfta feminen (Resim 8) (*Buse, Efe, Arda*) ve androjen (Resim 9) (*Gülsüm, Burak, Buğra*) annelerin çocuklarında eşit oranda ve evdekine göre kısmen daha fazla oranda tercih edildiği belirlenmekle birlikte; maskülen annelerin çocukları tarafından da (*Ayşe, Emine*) tercih edilmiş olduğu (Resim 10) saptanmıştır. Toplamda takma-çıkarmalı oyuncaklarla oynamayı tercih eden çocuk sayısının sınıfta (*Buse, Efe, Arda; Ayşe, Emine; Gülsüm, Burak, Buğra*) evdekine göre (*Arda, Dilara*) daha fazla olması ayrıca dikkat çekici bir durum olarak ortaya çıkmıştır. Bu kapsamda bir başka bulgu olarak, maskülen annelerin sadece kız çocukları tarafından tercih edilmiş olan takma-çıkarmalı oyuncakların, feminen ve androjen annelerin hem kız hem de erkek çocukları tarafından tercih edilmiş olduğu ortaya konmuştur.

Resim 11. Top [bowling topu]
(Maskülen anne-kız çocuk)

Resim 12.Top [futbol topu]
(Maskülen anne-erkek çocuk)

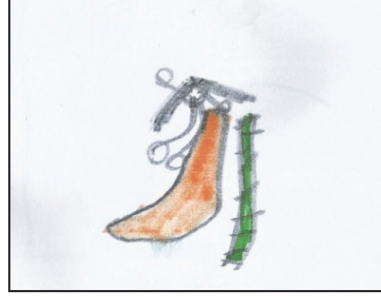
Resim 13. Top [basketbol topu]
(Feminen anne-erkek çocuk)

Bunların dışında androjen annelerin çocukları tarafından hiç tercih edilmemiş olduğu görülen topun, feminen annelerin (evde= *Mete*; sınıfta= *Kerem*) ve maskülen annelerin çocukları (evde= *Tarık, Yasin*; sınıfta= *Zeynep*) tarafından tercih edilmiş olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Bu kapsamda çoğunlukla erkekler tarafından tercih edildiği belirlenen topun, sadece maskülen annenin bir kız çocuğu tarafından tercih edilmiş olduğu da görülmüştür. Maskülen annenin kız çocuğunun sınıfta tercih ettiği topun “bowling topu” olduğu belirlenirken (Resim 11), erkek çocukların tercih ettiği toplar arasında “futbol topu”nun yer alması da dikkat çekici olmuştur (Resim 12). Buna paralel bir durum olarak, feminen annenin erkek çocuğunun da “basketbol topu”nu tercih etmiş olduğu ortaya konmuştur (Resim 13).

Tablo 1’deki bulgulara göre, feminen annenin çocuklarının hem evdeki (*Buse*), hem sınıftaki (*Meltem*) oyuncak tercihleri arasında sınırlı oranda yer alan pelüş oyuncakların, androjen annelerin çocuklarının sadece evdeki (*Betül*) oyuncak tercihleri arasında yer alması ve buna karşın maskülen annelerin çocukları tarafından hiç tercih edilmemiş olması ayrıca dikkat çekicidir. Bu kapsamda başka bir bulgu olarak, pelüş oyuncakları tercih eden çocukların hepsinin kız çocuk olduğu belirlenmiştir. Buna göre, feminen annelerin çocuklarının tercih etmiş olduğu pelüş oyuncakların evde “tavşan” (Resim 14) ve sınıfta “ayıcık” olduğu ortaya konmuştur.

Resim 14. Pelüş oyuncak
[tavşan]
(Feminen anne-kız çocuk)

Resim 15. Kaydırak
(Feminen anne-kız çocuk)

Resim 16. Topaç
(Maskülen anne-kız çocuk)

Bunların dışında Tablo 1'deki bulgular, çocukların en çok oynadıkları oyuncaklar arasında androjen annelerin çocuklarında ağırlıklı olmak üzere (evde= *Burak, Mehmet, Berat, Damla*; sınıfta= *Kübra, İlker*) diğer kategorisi altında sınıflandırılan oyuncakların da tercih edilmiş olduğunu ifade etmektedir. Farklı gruplardaki annelerin çocuklarının bu kapsamdaki oyuncak tercihlerine bakıldığında, feminen annelerin çocukları arasında evde sadece bir erkek çocuk tarafından tercih edilen oyuncağın “babylate” olduğu görülürken, sınıfta bir erkek çocuğunun “tamir aleti” (kerpeten)” ve bir kız çocuğunun “kaydırak” (Resim 15) şeklinde oyuncakları tercih etmiş olduğu belirlenmiştir. Bu kapsamda maskülen annelerin çocukları tarafından sınıfta diğer kategorisi altında tercih edilen hiçbir oyuncağın olmamasına karşın, evde sadece kız çocuklar tarafından tercih edilmiş olan “tombala” ve “topaç” (Resim 16) şeklinde oyuncakların olduğu da görülmüştür.

Resim 17. Hayvan maketi
(Androjen anne-kız çocuk)

Resim 18. Hayvan maketi
(Androjen-anne-erkek çocuk)

Resim 19. Silah
(Androjen anne-erkek çocuk)

Bunlara ek olarak diğer kategorisi altındaki oyuncak tercihleri androjen annelerin çocukları açısından değerlendirildiğinde, evde bir kız çocuğunun “at” (Resim 17) ve bir erkek çocuğunun “zürafa”, sınıfta da bir erkek çocuğunun “inek” (Resim 18) şeklinde hayvan maketlerini tercih ettiği görülmüştür. Bunların dışındaki tercihlerde; erkek çocukların evde “fırıldak” ve “silah” (Resim 19) şeklindeki oyuncakları ve kız çocuğunun da sınıfta “oyun hamuru” şeklindeki oyuncakları ortaya koyması ayrıca dikkat çekici olmuştur.

Çalışma amacı doğrultusunda, çocukların en çok oynadıkları oyuncaklarla oynadıkları oyunlar da incelenmiştir. Bu kapsamdaki oyunlar içeriğine göre gözden geçirilmiş ve belirli oyun türleri altında sınıflandırılarak ortaya konmuştur. Bu kapsamda çocukların evde ve sınıfta en çok oynadıkları oyuncaklarla oynadıkları oyun türleri Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2.

Annelerin Cinsiyet Rollerine İlişkin Özellikleri ile Çocukların Evde ve Sınıfta En Çok Tercih Ettikleri Oyuncaklarla Oynadıkları Oyun Türlerinin Dağılımı

Çocukların Evde En Çok Oynadıkları Oyun Türleri					
Annelerin cinsiyet rollerine ilişkin özellikleri	Rol oyunları	Hareketli oyunlar	Yapı-inşa oyunları	Yarışma oyunları	Şiddet içerikli oyunlar
Feminen	<i>İrem, Buse, Cansu, Cemre, Meltem, Kerem</i>	<i>Emre</i>	<i>Arda</i>	<i>Mete, Efe</i>	-
Maskülen	<i>Zeynep, Dilara</i>	<i>Elif, Emine, Bekir, Yasin</i>	-	<i>Ayşe, Tarık, Eyüp, Salih</i>	-
Androjen	<i>Gülsüm, Betül, İlker, Mehmet</i>	<i>Demet, Kübra, Burak, Buğra</i>	-	<i>Damla</i>	<i>Berat</i>
Çocukların Sınıfta En Çok Oynadıkları Oyun Türleri					
Annelerin cinsiyet rollerine ilişkin özellikleri	Rol oyunları	Hareketli oyunlar	Yapı-inşa oyunları	Yarışma oyunları	Şiddet içerikli oyunlar
Feminen	<i>Cansu, Cemre, Meltem, Emre, Mete</i>	<i>İrem, Kerem</i>	<i>Buse, Efe, Arda</i>	-	-
Maskülen	<i>Dilara</i>	<i>Bekir, Tarık, Salih, Yasin</i>	<i>Ayşe, Elif, Emine</i>	<i>Zeynep, Eyüp</i>	-
Androjen	<i>Demet, Betül, İlker</i>	<i>Mehmet</i>	<i>Gülsüm, Damla, Kübra, Burak, Buğra</i>	<i>Berat</i>	-

Tablo 2’de annelerin cinsiyet rollerine ilişkin özelliklerine göre çocukların evde ve sınıfta tercih ettikleri oyuncaklarla oynadıkları oyun türleri yer almaktadır. Buna göre, feminen annelerin çocuklarının evde (*İrem, Buse, Cansu, Cemre, Meltem, Kerem*) ve sınıfta (*Cansu, Cemre, Meltem, Emre, Mete*) en çok tercih ettiği oyuncaklarla oynadığı oyunların en fazla rol oyunları olduğu görülmektedir. Çalışma grubundaki çocukların rol oyunları kapsamında, bebek uyutma, anne-baba olma, yemek yapma, tamir etme, otopark oluşturma gibi oyunlar oynadığı saptanmıştır. Bu durum cinsiyetle birlikte değerlendirildiğinde; rol oyunlarının toplamda daha çok kız çocuklar (kız= *İrem, Buse, Cansu*⁽²⁾, *Cemre*⁽²⁾, *Meltem*⁽²⁾; erkek= *Kerem, Emre, Mete*) tarafından tercih edilmiş olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Bu kapsamda aynı tür oyunu tercih eden kız (bebek, evcilik kapları gibi) ile erkek çocukların (kerpeten, araba gibi) oyun materyallerinde farklılıkların olması da dikkat çekicidir. Bu durumları aşağıda yer alan örnekler ortaya koymaktadır.

Cansu: Feminen anne-kız çocuk/Evdeki oyuncak

“Bebekle oynuyorum. Bu bebek doğum günümde geldi. Saçları uzun, bir de elbisesi var. Ben annesi oluyorum, üzerini giydiriyorum. Bazen onu kraliçe yapıyorum. Bazen de uyutuyorum. Ama gözleri uyuyunca da açık oluyor...”

Cansu: Feminen anne-kız çocuk/Sınıftaki oyuncak

“Burası evcilik merkezi. Bunlarda evcilik kapları. Arkadaşım ve ben yemek yapıyoruz. Kız olduğumuz için bunlarla oynuyoruz. Eskiden de bunlarla oynuyorduk, o yüzden bir sürü yemek yapabiliyoruz.”

Meltem: Feminin anne-kız çocuk/Sınıftaki oyuncak

“Kardeşimle birlikte evcilik oynuyoruz. Bu ayıcık bizim bebeğimiz oluyor. Ben onun annesi oluyorum. Karnını doyuruyorum. Sonra onu uyutuyoruz. Bazen dışarı çıkıyoruz, o zaman onu evde bırakıyoruz. Annem haydi gelin deyince, eve geliyoruz.”

Emre: Feminin anne-erkek çocuk/Sınıftaki oyuncak

“Bu kerpeten. Sınıfta bununla oynuyorum. Bozulan şeyleri tamir ediyorum. Kaloriferlerin suyunu alıyorum.”

Mete: Feminin anne-erkek çocuk/Sınıftaki oyuncak

“İşte araba var. Bununla oynuyorum. Aslında başka arabalarda oluyor. Sonra yuvarlak masanın altı otopark oluyor. Herkes oraya arabasını park ediyor. Sonra bir tanesiotopark kurucusu oluyor. Ona para veriyoruz, arabamız orda kalıyor. İşimiz bitince gidip alıyoruz.”

Bununla birlikte, feminin annelerin çocukları arasında evde daha az oranda çocuk (Arda) tarafından tercih edilmiş olan yapı-inşa oyunlarının, sınıfta kısmen daha fazla oranda (Buse, Efe, Arda) tercih edilmiş olduğu bulgusuna da ulaşılmıştır. Bu kapsamda tercih edilen oyuncaklarla şekil çıkarma, ev-araba oluşturma gibi oyunlar yürütüldüğüne rastlanmıştır.

Arda: Feminin anne-erkek çocuk/Sınıftaki oyuncak

“Bunlar legolar. Böyle üst üste takıyoruz. Ev yapıyoruz, bazen de araba yapıyoruz. Sonra başka şeyler de yapıyoruz, yani canımız ne isterse onu yapıyoruz.”

Tablo 2 maskülen annelerin çocuklarının en çok oynadığı oyunlar açısından incelendiğinde; bu gruptaki çocukların evde benzer bir oranda hareketli oyunlar (Elif, Emine, Bekir, Yasin) ile yarışma oyunları (Ayşe, Tarık, Eyüp, Salih), sınıfta ise daha çok hareketli oyunlar (Bekir, Tarık, Salih, Yasin) ve ardından yapı-inşa oyunları (Ayşe, Elif, Emine) oynadıkları dikkat çekmektedir. Cinsiyete göre bu durum ele alındığında; hareketli oyunlarla oynamayı tercih edenlerin toplamda daha çok erkekler (erkek= Bekir⁽²⁾, Yasin⁽²⁾, Tarık, Salih; kız= Elif, Emine) olduğu görülmüştür. Hareketli oyunlar kapsamında tercih edilmiş olan oyunların (Elif, Yasin, Bekir, Tarık’a ilişkin örneklerde görüldüğü gibi) araba sürme, top oynama gibi oyunlar olduğu da ortaya çıkmaktadır.

Elif: Maskülen anne-kız çocuk/Evdeki oyuncak

“Bu topaç. Böyle yukardan tutuyorsun. Sonra çeviriyorsun. Kendi kendine dönüyor. Dönerken bazen onu durduruyorum. Bazen çok hızlı dönüyor, ama bir yere çarparsa duruyor. Yani hemen durmazsa da işte yavaşlıyor.”

Yasin: Maskülen anne-erkek çocuk/Evdeki oyuncak

“Topla oynuyorum. Kardeşimle birlikte oynuyoruz. Birbirimize top atıyoruz. Topu yerden atınca cama gelmiyor. O zaman top atmaca oluyor.”

Bekir: Maskülen anne-erkek çocuk/Sınıftaki oyuncak

“Arabayla oynuyorum. Erkek çocuk olduğum için. Çünkü erkekler araba kullanır.”

Tarık: Maskülen anne-erkek çocuk/Sınıftaki oyuncak

“İşte uçakla oynuyorum. Onu böyle havada uçuruyorum. Bazen taşımacılık yapıyorum. Yani işte üzerine legoları koyuyorum, onları taşıyorum.”

Bu noktada maskülen annelerin çocuklarının evde oynadıklarından (Ayşe, Tarık, Eyüp, Salih) daha az bir şekilde olmakla birlikte, sınıfta (Zeynep, Eyüp) da yarışma oyunları oynadıkları görülmüştür. Bu noktada tercih edilmiş olan oyunlara bakıldığında (Örneğin; Ayşe, Elif), yarışma veya kazanma amacı taşıyan içerikteki oyunlar olduğu ortaya çıkmaktadır. Evdeki ve sınıftaki toplama göre, kız (Ayşe, Zeynep, Eyüp) ve erkek (Tarık, Eyüp, Salih) çocukların eşit sayıda yarışma oyunlarını tercih etmiş olması söz konusudur.

Ayşe: Maskülen anne-kız çocuk/Evdeki oyuncak

“Tombala oynuyorum. Babam ve abimle birlikte. İşte öyle kartlar var, biri sayı çekiyor. Sonra sayıları arıyoruz. Benimde kartım oluyor. Böyle kazanmaca oynuyoruz.”

Eyüp: Maskülen anne-erkek çocuk/Sınıftaki oyuncak

“Kamyon sürüyorum, ile sürüyoruz. Birlikte yarışıyoruz.”

Bunun dışında, maskülen annelerin çocuklarının bir kısmının sınıfta (Ayşe, Elif, Emine) yapı-inşa oyunları oynadıkları bulgusuna ulaşılmıştır. Bu noktadaki tercihlerde kule yapma şeklindeki (Ayşe, Emine örneğinde görüldüğü gibi) oyunların ön planda olduğu saptanmıştır. Bu oyunları tercih edenlerin hepsinin (Ayşe, Elif, Emine) kız çocuk olması da dikkat çekicidir.

Ayşe: Maskülen anne-kız çocuk/Sınıftaki oyuncak

“Bloklarla oynuyorum. ile birlikte. Çünkü parçaları birleştirip kocaman bir şey yapabiliyoruz. Büyük bir kule yapıyoruz. gelince onu da oyunumuza alıyoruz. hasta olduğunda okula gelmiyor, o zaman oyuna katılmıyor.”

Emine: Maskülen anne-kız çocuk/Sınıftaki oyuncak

“Blokleri diziyorum. Böyle üst üste. Sonra kule oluyor.”

Tablo 2’de yer alan androjen annelerin çocuklarının oynadıkları oyun türleri incelendiğinde; androjen annelerin çocuklarının evde en fazla rol oyunları (Gülsüm, Betül, İlker, Mehmet) ile hareketli oyunlarını (Demet, Kübra, Burak, Buğra) tercih ettiği görülmektedir. Bu gruptaki çocukların evdeki oyunlarından farklı bir şekilde sınıfta en fazla yapı-inşa oyunlarını (Gülsüm, Damla, Kübra, Burak, Buğra) ve ardından kısmen benzer şekilde (Demet, Betül, İlker) rol oyunlarını tercih ettikleri ortaya çıkmaktadır. Bu noktada kız çocukların evcilik ve piknik oyunu şeklinde, erkek çocukların ise çiftçilik ve itfaiyecilik şeklinde (Betül, İlker örneğindeki gibi) rol oyunları oynadıkları belirlenmiştir.

Betül: Androjen anne-kız çocuk/Sınıftaki oyuncak

“Bunlar evcilik kapları. Daha başka da var, ben bunları yaptım. Bunlarla piknikçilik oynuyoruz.”

İlker: Androjen anne-erkek çocuk/Evdeki oyuncak

“İtfaiye arabası var. Babamla oynuyoruz. İşte itfaiyecilik oynuyoruz. Karga, Benteni itfaiye arabasına alıyor, sonra babaannesine götürüyor. Sonra ışıkları yakarak dönüyor.”

İlker: Androjen anne-erkek çocuk/Sınıftaki oyuncak

“Çiftçilik oynuyorum. Atları koyuyorum. Böyle diziyorum. Kapıda asker bekliyor, hırsızlar geliyor, sonra hırsızlar vuruluyor. O zamanda atlar koşuyor, hırsızları yakalıyor.”

Bunun yanı sıra, androjen annelerin çocukları tarafından ağırlıklı olarak tercih edilmiş olan hareketli oyunlar kapsamında (*Demet, Mehmet* örneğinde görüldüğü üzere); araba sürme gibi oyunların üzerinde durulduğu belirlenmiştir. Buradaki oyunların eğlenme veya can sıkıntısını giderme amaçlı olarak yürütüldüğünün dile getirilmiş olması da ayrıca dikkat çekicidir.

Demet: Androjen anne-kız çocuk/Evdeki oyuncak

“Arabam var. Sürüyorum yerde. Başka da bir şey yapmıyorum.”

Mehmet: Androjen anne-erkek çocuk/Sınıftaki oyuncak

“Araba sürüyorum. Canım sıkılmasın diye. Çünkü araba sürünce canım sıkılmıyor.”

Başka bir bulgu olarak, androjen annelerin çocukları tarafından sadece sınıf ortamında tercih edilmiş olan yapı-inşa oyunları arasında kule yapma⁽³⁾, tren yapma ve hamur yoğurma şeklinde (*Gülsüm, Burak* örneğinde görüldüğü gibi) oyunların yer aldığı saptanmıştır. Bu oyunları tercih edenlerin kız (*Gülsüm, Damla, Kübra*) ve erkek (*Burak, Buğra*) çocuklardan oluştuğu bulgusuna da ulaşılmıştır.

Gülsüm: Androjen anne-kız çocuk/Sınıftaki oyuncak

“Oyun hamuru ile oynuyorum. Böyle yoğuruyorum. Sonra şekiller yapıyorum.”

Burak: Androjen anne-erkek çocuk/Sınıftaki oyuncak

“Legolarla oynuyorum. ile birlikte. Kule yapıyoruz.”

Bu durumlar gözden geçirildiğinde, androjen anne çocuklarının evde ve sınıfta oynadığı oyunların benzer şekilde aynı türden oyunlar üzerinde yoğunlaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Öte yandan, başka hiçbir grupta yer almayan şiddet içerikli oyunların androjen annelerin çocukları arasından bir çocuğun (*Berat*) da evdeki tercihleri arasında yer almış olduğu görülmüştür. Bu oyunda “adam öldürmece” gibi zarar verme amaçlı ve şiddet içerikli bir kurguya rastlanmış olması dikkat çekici olmuştur.

Berat: Androjen anne-erkek çocuk/Evdeki oyuncak

“Evde silahla oynuyoruz. Abimle birlikte. Adam öldürmece oynuyoruz. Birbirimizi öldürüyoruz.”

Sonuçlar, Tartışma ve Öneriler

Annelerin cinsiyet rollerine ilişkin özellikleri ile çocukların oyuncak tercihleri arasındaki ilişki üzerine yürütülen bu çalışmada, annelerin feminen-maskülen-androjen grupta olmasına bağlı olarak çocukların tercih ettikleri oyuncaklar ve bu oyuncaklarla oynadıkları oyun türleri değerlendirilmiştir. Bu kapsamda, feminen annelerin çocuklarının evcilik oyuncaklarıyla oynama oranlarının maskülen ve androjen annelerin çocuklarına göre daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç, maskülen ve androjen annelerin çocuklarının, annelerinin cinsiyet rollerine ilişkin özelliklerinden yola çıkarak kısmen daha farklı etkinliklere kanalize olmalarıyla açıklanabilir. Bir bakıma, bu gruplardaki annelerin çocuklarına farklı cinsiyete özgü rol ve modeller sunmaları söz konusu olmuş olabilir. Çünkü, feminen

bireylerin, ailesine karşı sorumlu, kadınsı, fedakâr, sevecen gibi özelliklere sahip olduğu savunulmaktadır (Dökmen, 1999). Nitekim Altın (2014), feminen cinsiyet rollerini benimseyen kadınlarda hoşgörülü, sakin, yumuşak başlı/geçimli gibi özelliklerin daha yüksek olduğunu tespit etmiştir. Öyle ki, Türk toplumunda var olan kültürel değerler ve dinsel yapı kadına anneliğin kutsallığı konusunda belirgin bir anlayış yüklemektedir (Seçgin ve Tural, 2011). Bu doğrultuda, feminen annelerin çocuklarının ev işi yapma, çocuğuna bakım yapma, yemek hazırlama gibi rolleri temsil eden içerikte oyuncaklara daha fazla yönelmesi beklenen bir durum olmaktadır. Benzer şekilde Gökkaya, (1994), çocukların cinsiyetlerine göre tercih ettikleri oyuncak seçiminde anne-babaların cinsiyet rolü algılarının etkili olduğunu saptamıştır.

Bu kapsamda bir diğer sonuç olarak; feminen özellik gösteren annelerin çocukları ile birlikte, maskülen ve androjen özellik gösteren annelerin çocukları arasından hem evde hem de sınıfta en çok evcilik oyuncaklarıyla oynayanların hepsinin benzer şekilde kız çocuk olduğu belirlenmiştir. Bu sonuç, annelerin cinsiyet rollerine ilişkin özelliklerinden ziyade, kız çocukların bu yöndeki ilgilerinden kaynaklanmış olabilir. Bu durumu destekler bir şekilde, feminen annelerin çocukları da dâhil olmak üzere evde ve sınıfta evcilik oyuncaklarıyla oynamayı tercih eden erkek çocuğuna hiçbir şekilde rastlanmamış olması da ayrıca dikkat çekicidir. Bu durumun nedeni, toplumsal kalıpyargılara göre kız çocuğun annesine ve erkek çocuğun babasına özgü rol ve davranışları benimsemesinin uygun karşılanması ve ebeveynlerin çocuk yetiştirme sürecindeki yaklaşımlarının bu yönde olması ile açıklanabilir. Çünkü, toplum içerisinde erkeğin en önemli görevinin evini geçindirmek ve kadının en önemli görevinin annelik olduğu yaygın bir şekilde kabul edilen bir durumdur (Seçgin ve Tural, 2011). Bu bağlamda, kamusal alanda çalışma ve politika erkek işi, buna karşın ev işleri ve aile ile ilgili özel alanlar da kadın işi olarak görülmektedir (Akın ve Demirel, 2003). Freud'un psikoseksüel gelişim kuramına göre üç-altı yaşlar arasını kapsayan fallik dönemde, çocuğun karşı cinsiyetteki ebeveynine yakınlık duyduğu ve belirgin bir şekilde kendi cinsiyetinden olan ebeveyniyle rekabet içerisinde olduğu savunulmaktadır. Bu doğrultuda yaşanan çatışmaların başarılı bir biçimde çözülmesinde, çocuğun aynı cinsten ebeveyniyle özdeşim kurarak onun cinsel rolünü içselleştirmesi gerekmektedir. Aksi takdirde, anne babadan kopamama, anne babadan ayrıldığında aşırı suçluluk duyma, kadınsı veya erkeksi özellikleri aşırı vurgulama, yanlış arkadaş ilişkileri gibi durumlar ortaya çıkabilmektedir (Baran ve Aksoy, 2016; Hjelle ve Ziegler, 1992; Işık, 2016). Bu bağlamda, feminen annelerin kız çocuklarının ağırlıklı olarak kadınsı bir içeriğe sahip oyuncakla oynamayı tercih etmesi, bu yönde başlatılan bir eğilimin sonucu olarak değerlendirilebilir. Oysa, çocukların zengin deneyimlerle buluşturulması ve kişisel özellikler açısından donanımlı olarak yetiştirilmesi; rol ve sorumluluklarının bilincinde, görevlerini başarıyla yerine getiren ve çevresiyle uyum içerisinde olan bireyler olmasına katkı sağlayacaktır. Bu noktada, sabit bir şekilde toplumsal kalıpyargılar çerçevesinde yetiştirilen insan modelinin evrensel insan haklarındaki ilkelere ve değişen toplum düzenine ayak uydurmakta güçlük yaşaması söz konusudur. Bu nedenle, annelerin çok yönlü bir bakışla çocuklarının gelişimlerini desteklemeleri gerekmektedir.

Buna paralel bir şekilde, okul öncesi dönemdeki çocuklar üzerinde yürütülen bir çalışmada (Langlois ve Downs, 1980), kız çocuklarının feminen oyuncaklarla oynadıklarında anne-babaları tarafından desteklenirken; maskülen oyuncaklarla oynadıklarında onaylanmadığı, buna karşın erkek çocukların maskülen oyuncaklarla oynadıklarında onaylandığı saptanmıştır. Caldera, Huston ve O'Brein (1989) çocukları kendi cinsiyetine uygun oyuncaklarla oynadıklarında ebeveynlerin daha kabullenici yaklaştıklarını saptamıştır. Bir bakıma, ebeveynlerin çocuklarının cinsiyetine uygun oyuncaklar alarak; onların cinsiyetlerine uygun özellikler kazanmalarını desteklemeye çalıştıkları savunulmaktadır (Peretti ve Sydney, 1984). Öyleki, Çelebi Öncü ve Ünlüer (2012) ebeveynlerin kız çocuklarına bebek ve oyuncak ev araçları alırken; erkek çocuklarına kamyon veya spor malzemeleri gibi oyuncaklar

aldıklarını ileri sürmektedir. Bu durumlar değerlendirildiğinde; yapılan bu çalışma sonucunda kız çocukların daha çok bebek ve evcilik araç-gereçleriyle, erkek çocukların da daha çok taşıtlarla oynamayı tercih etmesinin nedenleri ortaya çıkmaktadır. Nitekim bu konuda yapılan farklı çalışmalarda (Bağçeli Kahraman ve Başal, 2011; Bradbard, 1985; Onur, Çelen, Çok, Artar ve Şener Demir, 1997); kız çocukların daha çok bebekle ve erkek çocukların da daha çok araba ile oynamayı tercih ettiği vurgulanmaktadır. Bu durum çocukların ilgi alanlarının yanı sıra, ebeveynlerin bu yöndeki yaklaşımlarının oyuncak tercihleri üzerinde belirgin bir şekilde etkili olduğunu göstermektedir.

Bu kapsamda, feminen annelerin kız çocuklarının çoğunlukla evcilik oyuncaklarıyla, maskülen annelerin erkek çocuklarının da çoğunlukla taşıtlarla oynamayı tercih ettiği ortaya konmuştur. Benzer şekilde, feminen ve androjen annelerin çocuklarına ait olarak ortaya çıkan pelüş oyuncakları (tavşan, ayıcık gibi) tercih edenlerin hepsinin kız çocuk olduğu belirlenmiştir. Onur vd.'nin (1997) kız çocukların hayvan ve yumuşak oyuncak türleriyle oynamaktan zevk aldığını belirlemesi, buna paralel bir sonuçtur. Alanyazın çalışmalarında (Robinson ve Morris, 1986; Tuzcuoğlu, Efe ve Güven, 2006), kız ve erkek çocukların kalıpyargısal bir yaklaşıma göre kendi cinsiyetine uygun görülen oyuncaklarla oynama eğiliminde olduğu vurgulanmaktadır. Bu bakımdan annelerin cinsiyet rollerine ilişkin özellikleri ile çocuğun cinsiyetinin çocuğun oyuncak tercihi üzerinde birlikte ele alınması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Bunların dışında, bütün gruplardaki annelerin kız çocuklarının evde en çok oynadıkları evcilik oyuncaklarının tamamının “bebek” olduğu görülürken, sınıfta en çok oynadıkları evcilik oyuncakları arasında “evcilik kapları” ve “makyaj malzemeleri” şeklinde çeşit açısından farklılaşan oyuncakların da bulunduğu ortaya konmuştur. Benzer bir bulgu olarak, çalışmada sınıfta takma-çıkarmalı oyuncaklarla oynamayı tercih eden toplam çocuk sayısının evdekine göre daha fazla olduğu saptanmıştır. Bu durumu destekler nitelikte, feminen anne çocuklarının evde oldukça sınırlı şekilde oynadıkları yapı-inşa oyunlarının sınıfta daha fazla oranda tercih edilmiş olduğu ve buna paralel bir şekilde maskülen ve androjen annelerin çocukları tarafından evde hiç tercih edilmemiş olan yapı-inşa oyunlarının sınıftaki tercihlerde çok daha belirgin bir şekilde yer aldığı sonucuna da ulaşılmıştır. Bu durumlar, çocuklar için sınıf ortamında ulaşılabilir olan oyuncakların daha çeşitli olmasından ve sınıf ortamında arkadaşlarla birlikte farklı oyunlar oynama olanağının bulunmasından kaynaklanmış olabilir. Bu noktada ebeveynlerin yeterince dikkatli ve bilinçli olmaması durumunda, çocuklarına evde daha az çeşitte oyuncaklar sunmalarının olası bir durum olabileceği düşünülmektedir. Alanyazındaki birçok çalışmada (Adak Özdemir ve Ramazan, 2012; Çelebi Öncü ve Ünlüer, 2012; Onur vd., 1997; Peretti ve Sydney, 1984; Uğurlu Sülü, Özet ve Ayçiçek, 2012) ebeveynlerin oyuncak seçerken çocuğun cinsiyeti, yaşına ve isteğine büyük önem verdiği ortaya konmuştur. Ancak, oyuncuğun çocuğun yaşamındaki yerini önemli kılan durum çocuğa farklı düşünme süreçleri yaşatması ve çok yönlü öğrenme olanağı sunmasıdır. Bunun sağlanmasında çocukların kalıpyargısal açıdan uygun karşılanan sınırlı yapıdaki oyuncaklarla değil, çeşitlendirilmiş yapıdaki nitelikli oyuncaklarla buluşturulmasına ihtiyaç vardır. Bu sonuçla örtüşen bir şekilde Damast, Tamis LeMonda ve Bornstein (1996), bilinçli olan annelerin çocuklarına etkileşim içeren oyun imkânları sağladıklarını saptamıştır.

Bunun yanı sıra, maskülen annelerin sadece kız çocukları tarafından tercih edilmiş olan takma-çıkarmalı oyuncakların, feminen ve androjen annelerin hem kız hem de erkek çocukları tarafından tercih edilmiş olduğu bulgusuna da ulaşılmıştır. Aksoy Çelikoğlu (1990) çocukların aynı cinsten arkadaşlarıyla oyun oynarken cinsine özgü oyuncakları kullandığını ve karşı cinsle oynarken ortak oyuncakları kullandığını saptamıştır. Bu anlamda takma-çıkarmalı oyuncakların (lego, blok gibi) kız ve erkek çocukların oyuncak tercihleri arasında olması, grup oyunlarına uygun materyaller ve kız-erkek çocukların birlikte oynayabileceği türden oyuncaklar olduğunun bir göstergesi olabilir. Çocukların takma-çıkarmalı oyuncaklarla oynama oranları değerlendirildiğinde, bu oyuncakların annenin cinsiyet rollerine ilişkin özelliklerinden doğrudan etkilenen türden oyuncaklar olmadığı düşünülmektedir.

Çünkü, feminen anne grubundaki çocukların evcilik oyuncaklarına, maskülen anne grubundaki çocukların taşıtlara belirgin bir şekilde eğilim gösterdiği görülürken; takma-çıkarmalı oyuncaklarda bu anlamda kalıpyargısal yaklaşımların izlerinin çok da belirgin olmadığı belirlenmiştir. Stewart ve Friedman (1987), anne-babaların erkek çocuklarının erkeksi kalıpyargıların dışında davranışlar sergilediklerinde daha katı ve hoşgörüsüz bir tavır içerisinde olduklarını belirtmektedir. Buna paralel bir şekilde Wood, Desmarais ve Gugula (2002), erkek çocuklarla oynadıkları oyunlarda daha eril oyuncaklarla oynamayı tercih ederken, kız çocuklarla olan oyunlarında oyuncak tercihi konusunda daha esnek olduklarını saptamıştır. Bu noktada, takma-çıkarmalı oyuncakların dişil veya eril olarak keskin bir şekilde sınıflandırılabilir türden oyuncaklar olarak değerlendirilmemiş olması, farklı gruplardaki çocukların tercihlerinde yer almasının nedeni olabilir.

Çalışmada maskülen annelerin çocuklarının feminen ve androjen annelerin çocuklarına göre ve androjen annelerin çocuklarının da feminen annelerin çocuklarına göre belirgin bir şekilde taşıtlarla daha fazla oynamayı tercih ettikleri ortaya konmuştur. Bu kapsamda tercih edilen taşıtlarda feminen anne çocuklarının evde “taksi” ve “uzaktan kumandalı araba” ile sınıfta “araba”yı tercih etmiş olduğu görülmüştür. Buna göre, feminen özellik gösteren annelerin çocuklarının tercih ettiği taşıtlarda kalıpyargısal yaklaşımdaki gibi keskin bir şekilde cinsiyete özgü bir sınıflamaya rastlanmadığı söylenebilir. Maskülen özellik gösteren annelerin çocuklarında bu durum değerlendirildiğinde, evde (çöpçü arabası, kamyon ve traktör) ve sınıfta (araba, uçak, kamyon ve tren) farklı işlevlere sahip çeşitli taşıtların tercih edilmiş olduğu ve bunların daha çok erkeklerin kullanımında olan, güç gerektiren aynı zamanda daha büyük görünümde olan taşıtlar olduğu saptanmıştır. Bireyin maskülen olması Dökmen’e göre (1999), baskın, erkeksi, güçlü, otoriter gibi özelliklere sahip olması anlamına gelmektedir. Altın’ın (2014) çalışmasında, maskülen kadınlarda dışadönüklük, girişkenlik, heyecan arama özelliklerinin daha yüksek ve yumuşak başlılık, uzlaşma-sakinlik, hoşgörü özelliklerinin daha düşük olduğu saptanmıştır.

Bu noktada çocuklar için önemli bir özdeşim ögesi olan annenin maskülen özellik göstermesi durumunda, annenin bu yöndeki özelliklerinin çocukların oyuncak tercihlerinde gözlenmesinin mümkün olduğu düşünülmektedir. Burada dikkat çekici bir durum olarak, maskülen annenin bir erkek (Bekir) çocuğunun “erkek olduğu için arabayla oynadığını, çünkü erkeklerin araba kullandığını” belirtmesi; oyuncak tercihi üzerinde cinsiyetçi bir tutumun etkisini çok net bir şekilde ortaya koymaktadır. Yağan Güder ve Güler Yıldız’ın (2016) çalışmasında bir erkek çocuğunun “erkekler bebeklerle oynayamaz. Çünkü onlar kızlar için” şeklinde açıklama yapması, benzer şekilde kalıpyargısal bakışın bir ifadesi olarak değerlendirilebilir.

Burada dikkat çekici bir durum olarak, feminen ve maskülen özellik gösteren annelerin çocukları arasından taşıtlarla oynamayı tercih edenlerin hepsinin erkek çocuk olduğu, ancak androjen özellikteki annelerin çocukları arasında taşıtları tercih eden kız çocukların da bulunduğu ortaya konmuştur. Buradaki tercihlerde erkekler (araba, uçak, itfaiye arabası) ile kızların (araba, tren) tercih ettikleri taşıtlar arasında kısmen farklılıkların olduğu da görülmüştür. Bu sonuç bir açıdan, çocukların oyuncak tercihinde cinsiyetin ön planda etkili olduğunun, buna karşın annenin cinsiyet rollerine ilişkin özelliklerine bağlı olarak tercihin şeklinin değişiklik gösterebildiğinin bir ifadesi olabilir. Başka bir açıdan bakıldığında ise bu sonuç; annelerin androjen cinsiyet özelliklerine sahip olmasıyla birlikte, çocukların daha az kalıpyargısal yaklaşım içerisinde olabileceğinin bir göstergesi niteliğindedir. Adak Özdemir ve Ramazan’ın (2012) çalışmasında, erkek çocukların tercih ettikleri oyuncaklar arasında ilk sırada taşıtların yer aldığının belirlenmesi benzer bir bulgudur. Buna paralel bir şekilde, Aksoy Çelikoğlu (1990) çocukların oyuncak tercihlerinde cinsiyetin çok önemli bir etken olduğu üzerinde durmaktadır. Dolayısıyla, erkek çocukların bireysel ilgisinden kaynaklı olarak ağırlıklı olarak taşıtlara

yönelmesi söz konusu olurken; annelerinin cinsiyet rollerine ilişkin özellikleri doğrultusunda taşıtlara ilişkin tercihlerde farklılıkların olması da kaçınılmaz olmuştur. Benzer şekilde Yağan Güder ve Güler Yıldız'ın (2016) çalışması; annelerin kalıpyargısal bir yaklaşım içerisinde olması durumunda, çocukların da oyuncak tercihlerinde kalıpyargısal davrandıklarını göstermektedir.

Bunların dışında, androjen annelerin çocuklarının tercih ettikleri oyuncaklar arasında hiç yer almayan topun, hem feminen hem de maskülen annelerin çocukları tarafından tercih edilmiş olduğu da görülmüştür. Burada maskülen annenin bir kız çocuğu dışında, topun erkekler tarafından tercih edilmiş olduğu belirlenmiştir. Nitekim, Bağçeli Kahraman ve Başal (2011) da erkek çocukların top oyunlarını sevdiği bulgusuna ulaşmıştır. Bu kapsamda çalışmada maskülen annenin kız çocuğunun sınıfta tercih ettiği topun "bowling topu" olduğu, erkek çocukların tercih ettiği toplar arasında "futbol topu"nun yer aldığı ve benzer şekilde feminen annenin erkek çocuğu tarafından da "basketbol topu"nun tercih edilmiş olduğu ortaya konmuştur. Bu sonuç, annenin maskülen özellik göstermesinin yanı sıra çocuğun cinsiyetinin erkek olması durumunda, tercih edilen topun şeklinin kalıpyargılara uygun olacak şekilde daha erkeksi bir hal aldığını ifade etmektedir. Raag'a (1999) göre, erkek çocuklar karşı cinsiyet tipine uygun oyuncaklardan kızlara göre daha belirgin bir şekilde kaçınmaktadır. Buradan topun daha çok erkekler tarafından tercih edilen bir oyuncak olduğu ve kız çocuklar tarafından tercih edilmesi durumunda da tarzının kalıpyargısal bir biçimde daha farklı olabileceği sonucu çıkarılabilir.

Ayrıca, belirgin bir şekilde annenin cinsiyet rollerine ilişkin özelliklerine göre farklılaşma olmaksızın, çocukların tamir aleti (kerpeten), kaydırak, tombala, topaç, oyun hamuru ve hayvan maketleri (at, zürafa, inek) gibi çeşitli oyuncakları da tercih ettiklerine rastlanmıştır. Bu noktada, androjen annenin bir çocuğunun "silah" ile oynamayı tercih ettiği de görülmüştür. Bu oyunda "adam öldürmece" şeklinde zarar verme amaçlı ve şiddet içerikli bir kurgunun yer aldığının belirlenmesi, oldukça düşündürücü bir bulgudur. Çocukların evdeki tercihleri arasında silah gibi bir oyuncığa rastlanmış olması, ebeveynlerin kimi zaman çocukların oyun süreçlerinde iyi bir gözlemci olmadığını veya olumsuz oyun içerikleri karşısında önleyici yaklaşmadıklarını düşündürmektedir. Çünkü, burada oyuncak olarak seçilmiş olan silah, oyun sürecinde içeriğin belirlenmesini sağlayan bir araç olarak görev yapacaktır. Shapiro'nun (1991) kız çocukların ilişkilerinde kaba davranarak çözümlemeye çalıştıkları durumları, erkek çocukların silahlarla çözümlemeye çalıştığını belirtmesi; bu durumun bir örneği olarak değerlendirilebilir. Burada anne-babaların çocuklara uyguladıkları disiplin yöntemlerinin toplumsal davranışlar üzerinde etkili olduğu ve cinsiyete özgü farklı tepkiler gösterdiği üzerinde durulmaktadır. Bu kapsamda, çocukların oyuncak tercihlerinde ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutum ve davranışlarına yönelik süreçlerin de ayrıca önemli olduğu ortaya çıkmaktadır.

Çalışmada, feminen annelerin çocuklarının evde ve sınıfta en çok tercih ettiği oyuncaklarla oynadıkları oyunların ağırlıklı olarak rol oyunları (bebek uyutma, anne-baba olma, yemek yapma, tamir etme, otopark oluşturma gibi) olduğu ortaya konmuştur. Feminen bireylerin, başkalarının ihtiyaçlarına duyarlı, boyun eğen, çocukları seven, duygusal, fedakâr, hassas, incinmiş duyguları tamir etmeye istekli, merhametli, sevecen ve yumuşak-nazık gibi özelliklere sahip olması beklenmektedir (Dökmen,1999). Bu açıdan bakıldığında, annenin feminen özellik göstermesi durumunda çocukların bu tarz rol ve davranışları oyunlarında sergilemesinin mümkün olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu noktada rol oyunlarının ağırlıklı olarak kızlar tarafından tercih edilen bir oyun olduğu sonucuna ulaşılırken, erkek çocukların da bir kısmının tercih etmiş olduğu oyunlar arasında olduğuna rastlanmıştır. Buna göre, oyuncak tercihlerinde kız çocukların bebek, evcilik kapları gibi oyuncaklarla ve erkek çocukların araba, tamir aleti gibi oyuncaklarla farklı rolleri canlandırması söz konusudur. Çocukların cinsiyetine bağlı olarak oyuncak tercihlerinde farklılıkların olması genel olarak beklenen bir durum olmakla birlikte, annelerinin cinsiyete ilişkin özelliklerinin ortak olması durumunda farklı oyuncaklarla oynadıkları

oyunların yapılarında benzerliklerin olması son derece dikkat çekicidir. Bu durumun nedeni, annelerin feminen özelliklerinden yola çıkarak çocukların oyunlarının içeriğinin bu yönde düzenlenmiş olması ile açıklanabilir. Nitekim Temel, Yakın ve Misci (2006), feminen bir organizasyon yapısına dâhil olan erkeklerin ilgili ve şefkatli davranma, nazik olma gibi dişil özellikler kazandığını ileri sürmektedir. Bu durumu destekler bir şekilde, Çelebi Öncü ve Ünlüer (2012) de okul öncesi dönemdeki çocukların oyuncak tercihleri üzerinde ebeveynlerin cinsiyete yönelik tutumlarının etkisinin önemli olduğunu saptamıştır.

Maskülen annelerin çocuklarının ağırlıklı olarak hareketli oyunlar oynadıkları ve bunu evde yarışma oyunlarının, sınıfta da yapı-inşa oyunlarının takip ettiği saptanmıştır. Burada dikkat çekici bir şekilde, maskülen annenin çocuklarından hareketli oyunlarla oynayanların daha çok erkek olduğu, ancak sınıfta yapı-inşa oyunları ile oynayanların hepsinin kız olduğu ve evde yarışma oyunları ile oynayanların oranının da kız-erkek arasında eşit olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuç, annenin maskülen özellik göstermesi durumunda çocukların oyunlarının bu yönde bir eğilim başlattığının, ancak cinsiyete göre bu etkinin sergilenme şeklinin değişiklik gösterebildiğinin bir ifadesi olabilir. Maskülen özelliklere sahip bireylerin ailesine karşı sorumlu, baskın-tesirli, erkeksi, etkileyici-güçlü, girişken, kendi ihtiyaçlarını savunan, kuralcı-katı, lider gibi davranan, riski göze almaktan çekinmeyen ve otoriter kişiler olduğu ileri sürülmektedir (Dökmen, 1999). Bu noktada Ünal (1991) maskülen mesleklere ilgili olan bireylerin, bir çiçekçi olmaktan çok bir kamyon şoförü olmak isteyeceklerini ileri sürmektedir. Bu durumlar göz önünde bulundurulduğunda, maskülen annelerin özellikle erkek çocuklarının oyunlarında erkeksi, güçlü, sorumluluk sahibi bireylere ilişkin süreçleri deneyimledikleri ortaya çıkmaktadır. Bir diğer nokta olarak, maskülen annelerin çocukları arasında yapı-inşa oyunlarını tercih edenlerin hepsinin kız olması, annelerin maskülen bir özellik göstermesi durumunda kız çocukların eril özellikler kazanmasının mümkün olduğunu ortaya koymaktadır. Temel, Yakın ve Misci'ye (2006) göre, maskülen bir organizasyon yapısına dâhil olan kadınlar kararlı, sert, hırslı, iddiacı gibi eril özellikler kazanmaktadır. Nitekim çalışma bulguları değerlendirildiğinde, maskülen annelerin çocukları arasında rol oyunlarını oynayan çocuk sayısının çok daha az olduğu görülmektedir.

Bu kapsamda androjen annelerin çocuklarının oyuncak tercihlerinin tek bir oyun türü üzerinde yoğunluk göstermediği, evde rol oyunları ile hareketli oyunlarına ve sınıfta da yapı-inşa oyunlarına ağırlık verdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Evdeki ve sınıftaki tercihler birlikte değerlendirdiğinde; androjen annelerin en çok tercih ettiği oyun türlerinin rol oyunları, hareketli oyunlar ve yapı-inşa oyunları şeklinde sıralandığı söylenebilir. Bireyin androjen olması, toplumca kadına ve erkeğe özgü olarak tanımlanan kişilik özelliklere birlikte sahip olması demektir (Baran ve Aksoy, 2016). Bu bağlamda androjen annelerin çok yönlü özelliklere sahip olması beklenen bir durum olmakta iken, androjen annelerin çocuklarının bu durumun etkisiyle ortama ve koşullara göre farklı oyunlarla oynamaları söz konusu olmuş olabilir. Fagot ve Leinbach (1995) gelenekçi yapıdan arınmış ailelerden gelen çocukların kadına ve erkeğe ilişkin olarak daha az kalıpyargısal düşünceler taşıdıklarını ifade etmektedir. Bu durum bir açıdan androjen annelerin sahip olduğu özelliklerden kaynaklanmış olabilir. Öyleki, Görmüş, Aydın ve Ergin (2013), androjen bireylerin feminen ve maskülen cinsiyet rolüne sahip bireylere göre iletişim becerilerinde daha iyi olduğunu ileri sürmektedir. Bu doğrultuda androjen annelerin çocuklarını tek tip oyuna yönlendirmekten daha ziyade çok yönlü süreçlere teşvik etmiş olması muhtemeldir. Dökmen'e (1999) göre, cinsiyet rollerini kadın-erkek rolleri ile sınırlamamak günümüz koşullarına ve çağdaş yaşama daha uygun düşmektedir. Bu bakımdan çocuklara yapılan yönlendirmelerin ve sunulan oyun olanaklarının kısıtlayıcı veya sınırlayıcı olmaması durumunda, çocukların oyun tercihlerinin çeşitlilik kazanacağı düşünülmektedir. Bu durumlar değerlendirildiğinde; özgün düşünebilen, yenilikçi ve üretken olan bireylerin yetiştirilmesini hedefleyen tutum ve yaklaşımlara duyulan önem artmaktadır.

Araştırmadan elde edilen bulgular doğrultusunda ebeveynlere, öğretmenlere ve araştırmacılara yönelik olarak aşağıdaki önerilerde bulunulabilir:

- Ebeveynler çocuklarına çeşitlendirilmiş oyun materyalleri ve nitelikli oyun ortamları sunmak konusunda oldukça özenli olmalı ve bu kapsamda geleneksel yaklaşımlardan ziyade eşitlikçi ve çağdaş yaklaşımların öngördüğü ilkelerden yola çıkarak düzenlemeler yapmalıdır.
- Ebeveynlerin çocuklarına cinsiyetlere uygun modeller sunmanın yanı sıra onların çok yönlü düşünmesini ve öğrenmesini sağlayacak fırsatlar da yaratması ve bu noktada kalıpyargılardan uzak bir anlayışı benimsemesi gerekmektedir.
- Çocukların seçtikleri oyuncaklar ve oynadıkları oyunlar konusunda ebeveynler/öğretmenler iyi bir gözlemci olmalı ve gerektiğinde çocukların oyunlarına dâhil olarak onların geleneksel yaklaşımların dışında roller ve davranışlar kazanmasına yardımcı olmalıdır.
- Ebeveynlerin ve öğretmenlerin çağdaş eğitim yaklaşımları konusunda bilgilendirilmesi amacıyla alan uzmanları tarafından belirli aralıklarla seminer, konferans gibi eğitim hizmetleri düzenlenmeli ve bu eğitim hizmetlerine ilgili paydaşların katılımı teşvik edilmelidir.
- Bu çalışma, nitel araştırma yöntemleri doğrultusunda otuz çocuktan elde edilen verilerle sınırlıdır. İleride yapılacak olan çalışmalarda, cinsiyet rollerine ilişkin daha geniş örneklem üzerinde ve farklı yöntem-teknikler dâhilinde daha kapsamlı incelemeler yapılabilir.
- Bu çalışmada annelerin cinsiyet rollerine ilişkin özelliklerinden yola çıkarak çocukların oyuncak tercihlerine ve oyun türlerine ilişkin değerlendirmelerde bulunulmuştur. Başka bir çalışma kapsamında, anne ve babanın cinsiyet rollerine ilişkin özelliklerinin birlikte ele alındığı karşılaştırmalı bir araştırma yürütülebilir.

Kaynaklar

- Adak Özdemir, A. ve Ramazan, O. (2012). Oyunağa çocuk, anne ve öğretmen bakış açısı. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 1-16.
- Akgül Gök, F. (2013). *Evli kadın ve erkeklerin toplumsal cinsiyet rolleriyle ilgili algılarının aile işlevlerine yansımaları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Akın, A. ve Demirel, S. (2003). Toplumsal cinsiyet kavramı ve sağlığa etkileri. *C. Ü. Tıp Fakültesi Dergisi Halk Sağlığı Özel Eki*, 25(4) Özel 73-82.
- Aksoy Çelikoğlu, C. (1990). *3-6 yaş arası çocukların oyuncak tercihlerinde cinsiyet faktörünün etkisinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Altın, B. (2014). *Kadınlarda benimsenen cinsiyet rollerine göre kişilik özelliklerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Bilim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Amato, P. R., & Booth, A. (1995). Changes in gender role attitudes and perceived marital quality. *American Sociological Review*, 60, 58-66.
- Aslan, A. (2007). *Lise son sınıf kız öğrencilerin cinsiyet rollerine ilişkin düşünceleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Bağçeli Kahraman, P. ve Başal, H. A. (2011). Anne eğitim düzeyine göre çocukların cinsiyet kalıpyargıları ile oyun ve oyuncak tercihleri. *e-Journal of New World Sciences Academy Education Sciences*, 6(1), 1335-1357.
- Baran, G. (1995). *Ankara'da bulunan çocuk yuvalarında kalan 7-11 yaş grubu çocuklarda cinsiyet rolleri ve cinsiyet özellikleri kalıpyargılarının gelişimi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Baran, G. ve Aksoy, P. (2016). Cinsel gelişim. N. Aral (Ed.), *Çocuk gelişimi içinde* (s. 190-217). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını No:2130.
- Batga, B. (2014). *Toplumsal cinsiyet rolleri ile bu rollerin yaşam dengesine olan etkisi: Özel sektörde bir araştırma*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Baykal, S. (1991). Üniversite öğrencilerinin cinsiyet rolleri ile ilgili kalıp yargılarının bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 1(2), 66-75.
- Bradbard, M. R. (1985). Sex differences in adults gifts and children's toy requests at Christmas. *Psychological Reports*, 56(3), 969-970.
- Burger, M. J. (2006). *Kişilik* İ. D. Erguvan Sarioğlu, (Çev.), (1. basım). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2010). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (7. baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Cooper, K., Chassin, L., & Zeiss, A. (1985). The relationship of sex-role self-concept and sex-role attitudes to the marital satisfaction and personal adjustment of dual-worker couples with preschool children. *Sex Roles*, 12(1/2), 227- 241.
- Caldera, Y. M., Huston, A. C., & O'Brein, M. (1989). Social interactions and play patterns of parents and toddlers with feminine, masculine and neutral toys. *Child Development*, 60(1), 70-76.
- Christensen, L. B., Johnson, R. B., & Turner, L. A. (2015). Nitel ve karma yöntem araştırmaları M. Sever, (Çev.). *Araştırma yöntemleri desen ve analiz içinde*. A. Aypay (Çev. Ed.). Ankara: Anı Yayıncılık. 400-433.

- Creswell, J. W. (2013). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches* (4nd edition). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Creswell, J. W., & Plano Clark, V. L. (2011). *Designing and conducting mixed methods research* (2nd edition). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Çavdar, D. (2013). *Üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları ve romantik ilişkilerde akılcı olmayan inançları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Çelebi Öncü, E., & Ünlüer, E. (2012). Preschoolers' views about gender related games and toys, *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 46, 5924–5927.
- Çınar, L. (2008). *Evlilik doyumu: Cinsiyet rolleri ve yardım arama tutumu*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Çolakoğlu, B. E., ve Doğaner, M. (2008). Televizyon reklâmlarına toplumsal cinsiyetin yansıması: Erkek analizi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(2), 333-342.
- Damast, A. M., Tamis-LeMonda, C. S., & Bornstein, M. H. (1996). Mother-child play: Sequential interactions and the relation between maternal beliefs and behavior. *Child Development*, 67(4), 1752-1766.
- Dökmen, Z. Y. (1999). Bem cinsiyet rolü envanteri kadınsılık ve erkeksilik ölçekleri Türkçe formunun psikometrik özellikleri. *Kriz Dergisi*, 7(1), 27-40.
- Dökmen, Y. Z. (2004). *Toplumsal cinsiyet sosyal psikolojik açıklamalar*. Ankara: Sistem Yayıncılık.
- Ersoy, E. (2009). Cinsiyet kültürü içerisinde kadın ve erkek kimliği (Malatya örneği). *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(2), 209-230.
- Fagot, B. I., & Leinbach, M. D. (1995). Gender knowledge in egalitarian and traditional families. *Sex Roles*, 32(7), 513–526.
- Fırat, M., Kabakçı Yurdakul, I. ve Ersoy, A. (2014). Bir eğitim teknolojisi araştırmasına dayalı olarak karma yöntem araştırması deneyimi. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 2(1), 65-86.
- Giddens, A. (2008). *Sosyoloji* C. Güzel, (Yay. Haz.). İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Gökkaya, F. (1994). *Anne-babaların cinsiyet rolü algıları ve cinsiyete uygun çocuk yetiştirme eğilimleri ile okul öncesi çocukların cinsiyet rolü gelişimi (oyuncak tercihi ile) arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Göl, M. (2011). *Çocuk edebiyatında cinsiyet rolleri: Mustafa Ruhi Şirin ve Ayla Çınaroğlu'nun eserleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Görmüş, A. Ş., Aydın, S. ve Ergin, G. (2013). İşletme bölümü öğrencilerinin iletişim becerilerinin cinsiyet rolleri bağlamında incelenmesi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(1), 109-128.
- Gültekin, A. (2006). *0-6 yaş döneminde çocuğu olan çalışan ve çalışmayan kadınların evle ilgili faaliyetleri yürütme biçimlerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Günay, G. ve Bener, Ö. (2011). Kadınların toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde aile içi yaşamı algılama biçimleri. *TSA*, 15(3), 157-171.
- Haktanır, G. (2005). Çocuk cinselliği A. Oktay ve Ö. Polat Unutkan, (Yay. Haz.), *Okul öncesi eğitimde güncel konular* içinde (s. 147-162). İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Hjelle, Larry A., & Ziegler, Daniel J. (1992). *Personality theories: Basic assumptions, research, and applications*. US: McGraw-Hill.

- Işık, Ş. (2016). Kişilik gelişimi. Ş. Işık (Ed.). *Eğitim psikolojisi* (4. baskı) içinde (s. 147-183). Ankara: Pegem Akademi.
- İsen, G. ve Batmaz, V. (2002). *Ben ve toplum*. İstanbul: Om Yayınevi.
- Johnson, R., & Onwuegbuzie, A. (2004). Mixed methods research: A research paradigm whose time has come. *Educational Researcher*, 33(7), 14-26.
- Kalaycı, N. (2015). Analyses of the cartoon series from a gender equality perspective: Pepee. *Education and Science*, 40(170), 141-155.
- Kaufman, G. (2000). Do gender role attitudes matter? Family formation and dissolution among traditional and egalitarian men and women. *Journal of Family Issues*, 21(1), 128-144.
- Kodan, S. (2013). *Evli bireylerin evlilik kalitesi toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları ve yaşam doyumları arasındaki ilişkilerin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Langlois, J. H., & Downs, A. C. (1980). Mothers, fathers, and peers as socialization agents of sex-typed play behaviours in young children. *Child Development*, 51, 1217-1247.
- Lye, D. N., & Biblarz, T. J. (1993). The effects of attitudes to ward family life and gender roles on marital satisfaction. *Journal of Family Issues*, 14(2), 157-188.
- Onur, B., Çelen, N., Çok, F., Artar, M. ve Şener Demir, T. (1998). Türkiye’de iki kentte annelerin bakış açısıyla çocukların oyuncak gereksinmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 30(1), 45-74.
- Orçan, M. (2011). Sosyal gelişim. M. E. Deniz (Ed.), *Erken çocukluk döneminde gelişim* içinde (s. 127-183). Ankara: Ertem Basım Ltd. Şti.
- Özdemir, M. (2010). Türkiye’deki reklâmlarda toplumsal cinsiyet ve sunumu. *Milli Folklor*, 22(88), 101-111.
- Öztürk, A. (2001). *Okul öncesi eğitimde oyun* (1. basım). İstanbul: Esin yayınevi.
- Pehlivan, H. (2012). *Oyun ve öğrenme* (3. baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Peretti, P. O., & Sydney, T. M. (1984). Parental toy choice stereotyping and its effects on child toy preference and sex-role typing. *Social Behavior and Personality*, 12(2), 213-216.
- Raag, T. (1999). Influences of social expectations of gender, gender stereotypes, and situational constraints on children’s toy choices. *Sex Roles*, 41(11/12), 809-831.
- Rathus, S. A. (2006). *Childhood: Voyages in development*. USA: Thomson Learning Inc.
- Ritchie, J. (2003). The applications of qualitative methods to social research. In J. Ritchie and J. Lewis (Ed.). (1st Ed.). *Qualitative research practice: A guide for social science students and researchers* (pp. 24-46). Thousand Oaks, California: Sage.
- Robinson, C. C., & Morris J. T. (1986). The gender stereotyped nature of Christmas toys received by 36-, 48-, and 60-month-old children: A comparison between nonrequested vs requested toys. *Sex Roles*, 15(1/2), 21-32.
- Sabuncuoğlu, A. (2006). *Televizyon reklamlarında toplumsal cinsiyet*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- San Bayhan, P. ve Artan, İ. (2007). *Çocuk gelişimi ve eğitimi*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Seçgin, F. ve Tural, A. (2011). Sınıf öğretmenliği bölümü öğretmen adaylarının toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları. *e-Journal of New World Sciences Academy Education Sciences*, 6(4), 2446-2458.
- Shapiro, L. (1991). Oyuncak tabancalar ve oyuncak bebekler D. Öngen, (Çev.). *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 24(2), 655-667.

- Stewart, A. C., & Friedman, S. (1987). *Child development: Infancy through adolescence*. USA: John Wiley and Socs Inc.
- Temel, A., Yakın, M. ve Misci, S. (2006). Örgütsel cinsiyetlerin örgütsel davranışa yansımaları. *Yönetim ve Ekonomi*, 13(1), 27-38.
- Tuzcuoğlu, N., Güven, G. ve Efe, K. (2006). 4-6 yaş grubu çocuklarında oyuncak tercihlerini etkileyen faktörlerin incelenmesi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi 1. Uluslararası Okul Öncesi Eğitim Kongresi* (ss. 455-473), İstanbul.
- Uğurlu Sülü, E., Özet, F. ve Ayçiçek, D. (2012). 1-3 yaş grubu çocuğu olan annelerin oyuncak seçimi konusunda bilgi ve uygulamalarının incelenmesi. *International Journal of Human Sciences*, 9(2), 879-891.
- Uluyağcı C. ve Yılmaz, R. A. (2007). Televizyon reklamlarında çocuğa ilişkin toplumsal cinsiyet rollerinin sunumu. *Galatasaray Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 6, 141-155.
- Ünal C. (1990). Cinsiyete bağlı psikolojik farklar ve türk çocukları üzerinde bir karşılaştırma. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(2), 37-57.
- Vatandaş, C. (2011). Toplumsal cinsiyet ve cinsiyet rollerinin algılanışı. Web sitesi: <http://www.journals.istanbul.edu.tr/iuoskon/article/viewFile/1023006015/1023005539>. Erişim Tarihi: 11.06.2015.
- Vefikuluçay, D., Demirel, S., Taşkın, L. ve Eroğlu, K. (2007). Kafkas üniversitesi son sınıf öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin bakış açıları. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 14(2), 12-27.
- Vefikuluçay Yılmaz, D., Zeyneloğlu, S., Kocaöz, S., Kısa, S., Taşkın, L. ve Eroğlu, K. (2009). Üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin görüşleri. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6(1), 775-792.
- Wood, E., Desmarais, S., & Gugula, S. (2002). The impact of parenting experience on gender stereotyped toy play of children. *Sex Roles*, 47(1-2), 39-49.
- Yağan Güder, S. ve Güler Yıldız, T. (2016) Okul öncesi dönemdeki çocukların toplumsal cinsiyet algılarında ailenin rolü. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31(2), 424-446.
- Yeşilorman, M. (2001). Toplumsal eşitlikte kör nokta: kadın eşitsizliğine genel bir bakış. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(2), 269-280.
- Yıldırım, A. ve Şimşek H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemler* (6. baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, D. V., Zeyneloğlu, S., Kocaöz, S., Kısa, S., Taşkın, L. ve Eroğlu, K. (2009). Üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin görüşleri. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6(1), 775-792.
- Zeybekoğlu Dünder, Ö. (2012). Toplumsal cinsiyet rollerinin televizyon reklamlarına yansımaları. *Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar*, 5(1), 121-136.

Yazarlar

Yrd. Doç. Dr. Pınar AKSOY, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı öğretim üyesidir. Çalışma alanları arasında; çocuk gelişimi ve eğitimi, okul öncesi eğitim, okul öncesi eğitim ortamlarında nitelik, sosyal beceri eğitimi, oyun ve drama yer almaktadır.

Prof. Dr. Gülen BARAN, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Gelişimi Bölümü öğretim üyesidir. Çalışma alanları arasında; çocuk gelişimi, erken çocukluk dönemi, aile yaşam dinamiği, sosyal dezavantajlı çocuklar yer almaktadır.

İletişim

Yrd. Doç. Dr. Pınar AKSOY,
Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Eğitim Fakültesi,
No: A-314, 60150, Merkez, Tokat, Türkiye,
e-posta: aksoypnr@gmail.com

Prof. Dr. Gülen BARAN,
Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi,
Çocuk Gelişimi Bölümü, Plevne Caddesi Aktaş
Kavşağı No:5, 06080, Altındağ, Ankara, Türkiye,
e-posta: barangln@gmail.com

Summary

Purpose and Significance. The main purpose of this study is to examine the relationship between mothers' characteristics regarding gender roles and their children's toy preferences and play types. In accordance with this main purpose, answers have been sought for questions that are; (1) What are the favorite toys for boy and girl children of mothers having feminine gender role characteristics?, (2) What are the favorite toys for boy and girl children of mothers having masculine gender role characteristics?, (3) What are the favorite toys for boy and girl children of mothers having androgen gender role characteristics?, (4) What are the types of plays that boy and girl children of mothers having feminine gender role characteristics play with their favorite toys?, (5) What are the types of plays that boy and girl children of mothers having masculine gender role characteristics play with their favorite toys?, (6) What are the types of plays that boy and girl children of mothers having androgen gender role characteristics play with their favorite toys?.

Method. In this study, explanatory sequential design was used from mixed patterns which quantitative and qualitative methods are used together. The descriptive survey method, which is one of the quantitative research methods, has been used to determine the characteristics of mothers regarding gender roles which constitutes the first phase of research. The phenomenology design which is one of the qualitative research methods, has been used to examine the toy preference of children as the next stage after the determination of mothers' characteristics regarding gender roles. In the study, which has been carried out in two stages, firstly the mothers' characteristics regarding gender roles selected from mothers whose children attending to kindergarten have been determined. For this reason, mothers have been reached, whose children attending to preschool education in kindergarten within the primary school under the auspices of Ministry of National Education in the center of Tokat, with easily accessible case sampling which is one of the purposive sampling methods. In this process of the study has been conducted with seventy six mothers who have agreed to participate in the study and completely fill the assessment instrument. The mothers with diverse characteristics regarding different gender roles (feminine, masculine and androgynous) have been selected from these mothers using criterion sampling method from the purposeful sampling method. The sampling criterion is an equal number of the groups of mothers having characteristics regarding three different gender roles (feminine, masculine and androgynous) and the mothers in each group have exactly the same number of girls and boys. Thus, the study group is composed of thirty children, including fifteen girls and fifteen boys, in the way that the number of girls and boys is equal among the children of mothers in each group.

The mothers' characteristics regarding gender roles have been examined using "*Bem Sex Role Inventory*" which Dökmen (1999) revises with psychometric characteristics regarding Turkish form. Bem Sex Role Inventory consists of two sub-scales such as "Femininity Scale" and "Masculinity Scale" and forty items in total. An evaluation has been made to find out how appropriate the characteristics in the scale is to define the individuals. The individuals are supposed to evaluate each characteristic from their aspect considering the categories of "never appropriate" (1), "usually inappropriate" (2), "sometimes inappropriate" (3), "I am indecisive" (4), "sometimes appropriate" (5), "usually appropriate" (6), "always appropriate" (7). Accordingly, the separate total scores are acquired for "Femininity Scale" (20 items) and "Masculinity Scale" (20 items). The characteristics are determined as feminine, masculine, androgynous and uncertain. In this study, mothers who display characteristics regarding uncertain sex roles haven't been included. The study has been performed on mothers detected having feminine, masculine, androgynous and their children. At this point, the toys children play mostly with at home and in the classroom, have been handled together, in order to survey to toy preferences of children in different settings, and to obtain hard evidences about the toy preferences. In

this respect, children included in the study, have first been asked to draw a picture of “*the toy that you play mostly with alone/with your sibling or your parents at home*” and one another day at the same week “*the toy that you play mostly with alone/with your friend in the classroom*”. Firstly, the stories of the pictures have been listened. After that, the open ended questions have been prepared by researchers and are asked to children which toys do they mostly play with at home and in the classroom and how do they play with this toy. These questions have been addressed to the children using structures interview technique. The interviews which have been made in company with question in this content have been individually conducted with each child. In this stage, it has been ensured that the children sit a place where they are comfortable and enough time has been given to the children to express themselves. Within this scope, the children have not been directed in anyway in the interviews and the answers the children have given for the questions have been respectively listened. The answers of the children have been recorded in writing note by researchers in the same way. The descriptive analysis has been used in analysis of collected data in this direction.

Discussion and Conclusion. In consequence of the study while in the toy preference of the children of mothers with feminine characteristics prefer playing house at home and pluggable toys in the classroom, children of mothers with masculine characteristics prefer playing with toys that resemble vehicles at home and in the classroom. Different from those, children of mothers with androgynous characteristics play toys that resemble vehicles and other toys (peg top, animal models, guns and play dough) at home, also play with pluggable toys up to toys that resemble vehicles at home and in the classroom. On the other hand, it has been concluded that the rates of playing with playing house toys of the children of masculine mothers and androgynous mother is relatively less than the children of feminine mothers. It has been determined that the children of mothers who have characteristics of feminine, masculine and androgynous and the children who play mostly toys of playing house are girls. Moreover, there have been no boys who prefer playing with playing house toys at home and in the classroom including the children of feminine mothers. In addition to this, it has been observed that the girls of mothers in all groups who play mostly with playing house plays at home are all baby. However, there have been other toys in terms of form such as playing house plates and cosmetics among toys of playing house which they mostly play in the classroom. It has also been detected that the total number of children who prefer to play with pluggable toys in the classroom are more in comparison with at home. Accordingly, it has been observed that the children of feminine mothers, who play limitedly with construction-building plays at home prefer them at more rate in the classroom and these construction-building plays which have never been preferred by the children of masculine and androgynous mothers have prominently appeared in the preferences in the classroom. Besides, it has discovered that the pluggable toys which are limitedly preferred by feminine and masculine mothers, have never been preferred by the children of androgynous mothers. But however, it has been concluded that as well as the pluggable toys have been preferred at an equal rate and partly more by the children of feminine and androgynous mother and they are also preferred by the children of masculine mothers.

When which plays the children play with their preferred toys at home and in the classroom are analyzed considering their mothers characteristics regarding gender roles; it has been determined that which plays the children of feminine mothers play with their preferred toys are role plays. It has been seen that the children in study groups play like putting baby to sleep, being mother-father, cooking, repairing, building parking areas within the scope of role plays. If this situation is evaluated with sex, it has found that gender plays are more preferred by girls in total. Within this scope it is also remarkable that there are differences in the toys preferred by girls (baby dolls, playing house plates etc.) and boys (pincer, car etc.) they choose the same type play. It has been also determined that construction-building plays which are preferred by fewer children of female mothers at home are preferred in a partially

higher proportion in the classroom. At this point it has been seen that the children of masculine mothers are mainly playing movable plays followed by competitive plays at home and construction-building plays in the classroom. Within this framework, it has been confirmed that the children of masculine mothers who are playing dynamic plays are mostly boy while all of the children who are playing construction-building plays in the classroom are girls and that the conditions of playing competitive plays at home are equal between boys and girls. Within this scope, it has come very well through that toy preferences of the children of androgynous mothers have not been predominantly at one of play type; that they concentrate on gender plays and movable plays at home and construction-building plays in the classroom.

Based upon the findings of the study, it has been emphasized that parents should be quite meticulous about providing diversified play materials and qualified play environment to their children, and in this sense making arrangements on the basis of the principles set forth by the egalitarian and contemporary approaches rather than traditional ones. It is argued that the parents should create the opportunities which enable the children to think and learn in multidirectional way sophisticatedly and adopt an approach keep away from stereotypes along with presenting appropriate models to children's gender. In future studies, it has been proposed that more comprehensive examination should be done regarding gender roles on a wider sample and within the compass of different method-techniques.